

Nasilje nad djecom i među djecom predškolskog uzrasta

Kos, Dorea

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:199624>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DOREA KOS

NASILJE NAD DJECOM I MEĐU DJECOM PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Završni rad

Pula, lipanj 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

DOREA KOS

NASILJE NAD DJECOM I MEĐU DJECOM PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Završni rad

JMBAG: 0160141507, redoviti student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Obiteljska pedagogija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Obiteljska pedagogija

Mentor: doc. dr. sc. Sandra Kadum

Pula, lipanj 2022..

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. O NASILJU I DEFINICIJA NASILJA.....	2
3.1. Tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje djece	5
3.2. Tjelesno zlostavljanje.....	7
3.3. Emocionalno zlostavljanje.....	10
3.4. Seksualno zlostavljanje	11
3.5. Zanemarivanje	14
3.6. Nasilje putem interneta	16
4. NASILJE MEĐU DJECOM	20
4.1. Vrste nasilništva među djecom	21
4.2. Nasilnici i uzroci nasilja među djecom	23
5. KARAKTERISTIKE ZLOSTAVLJAČA	24
6. ŽRTVE NASILJA.....	26
6.1. Posljedice nasilja među vršnjacima	26
7. PROMATRAČI VRŠNJAČKOG NASILJA	27
8. HRABRI TELEFON	28
8.1. Hrabri telefon za djecu do 12 godina	29
9. ISTRAŽIVANJE	30
9.1. Cilj istraživanja.....	30
9.2. Populacija i uzorak istraživanja.....	30
9.3. Metode, postupci, instrumenti	30
9.4. Obrada podataka	31
10. ZAKLJUČAK.....	39
11. LITERATURA.....	40
PRILOZI I POPIS SLIKA	41
SUMMARY	45

1. UVOD

Nasilje nad djecom i među djecom je u današnje vrijeme u porastu. Sve više nasilja se događa unutar „četiri zida“ ili u krugu najbližih, odnosno vršnjaka s kojima djeca provode većinu vremena. Nasilja je bilo prisutno i u povijesti, ali tada se smatralo normalnom pojavom u odgoju. Danas se pojačao interes za istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja te su stručnjaci shvatili kako zlostavljanje i zanemarivanje ima posljedice (psihičke i fizičke) za dijete. Svuda oko nas se prikazuje nasilje (filmovi, serije, igrice), a moderna tehnologija je ono što doprinosi većem širenju nasilja. U današnje vrijeme djeca od malena imaju pristup mobilnim uređajima, internetu gdje je sadržaj takav da u većini slučajeva nije prilagođen djeci tog uzrasta. Kako djeca ne znaju razlikovati ono što je dobro i ono što nije, a roditelji ih ne kontroliraju, odnosno sadržaj koji prate, djeca „kopiraju“ ono što vide te to rezultira nasiljem u njihovoj okolini (među vršnjacima).

Ovaj rad će se bazirati na temama nasilja nad djecom i među djecom. U radu će se objasniti definicije nasilja nad djecom te objasniti detaljno pojedine vrste nasilja, objasniti će se i posljedice nasilja kako bi se uvidjelo na problem nasilja. Pozornost će se staviti i na nasilje među djecom gdje su od rane dobi spremna zlostavljati drugu djecu zbog problema koji su oni doživjeli, isto tako uvidjet će se da postoje i promatrači nasilja koji zapravo postaju kao zlostavljači jer ne čine ništa kako bi pomogli žrtvi. U završnom dijelu rada analizirat će se anketa na temu „Korištenje moderne tehnologije kod predškolskog djeteta“ kojom se htjelo pokazati kako moderna tehnologija, tj. korištenje mobilnog uređaja utječe na predškolsko dijete, odnosno koji sadržaji nisu primjereni za dijete te koliko predškolsko dijete provodi vremena na mobilnom uređaju.

Cilj ovog rada je uvidjeti probleme današnjice, odnosno probleme nasilja nad djecom i među djecom te na koji način tehnologija (sadržaj prisutan na internetu) utječe na dijete (njegovo ponašanje i postupke).

2. O NASILJU I DEFINICIJA NASILJA

Nasilje se može dogoditi svakome bez obzira na spol, dob, status, rasu, obrazovanje, spolnu orijentaciju ili nacionalnost. Prema statističkim podacima nasilje u obitelji najčešće su izložene osobe ženskog spola, različite životne dobi i obiteljskog statusa, a u 94% slučajeva nasilnici su muškarci, najčešće punoljetne osobe u statusu sadašnjih ili bivših bračnih drugova, očeva i sinova (<http://www.zzjzpgz.hr/nzl/67/nasilje.htm>).

Nasilje je, u užem smislu, uporaba sredstava fizičke prisile radi nanošenja štete i prisiljavanja na određeno ponašanje, a u širem smislu obuhvaća i upotrebu sredstva psihičke prisile radi nanošenja štete, zastrašivanja ili povrjeđivanja osobe (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43033>).

Najčešća korištena definicija Svjetske zdravstvene organizacije je da je zlostavljanje svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, zanemarivanja, seksualnog zlostavljanja i nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece, što rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnosti za djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa povjerenja, odgovornosti i moći.

Pri definiranju zlostavljanja obično se ističe da se radi o:

- „trajnoj ili učestaloj izloženosti,
 - namjerno nasilnim postupcima koji se događaju u kontekstu odnosa povjerenja, odgovornosti i moći,
 - posljedicama koje mogu biti jasno uočljive ili teže primjetne.“
- (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012:2).

Definicija nasilja u obitelji prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji je:

- svaka primjena fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe,
 - prouzročenje osjećaja straha, osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva,
 - svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti psihičku ili fizičku bol,
 - verbalni napadi, psovanje, vrijeđanje, nazivanje pogrđnim nazivima i drugi načini grubog uznemiravanja, spolno uznemiravanje,
 - oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini,
 - uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja,
 - fizički napad bez obzira na to da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne.
- (<http://www.zzjzpgz.hr/nzl/67/nasilje.htm>),

Prema Članku 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, nasilje u obitelji je:

- primjena fizičke sile uslijed koje nije ustupila tjelesna ozljeda,
- psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost,
- tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci,
- spolno uznemiravanje,
- zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi duševne ili tjelesne patnje,
- ekonomsko nasilje kao zabrana ili omogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i skrb o djeci, onemogućavanje zapošljavanja.

(<https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obitelji>).

Nasilje u obitelji s vremenom eskalira te dobiva na brutalnosti i učestalosti. Uglavnom počinje malim bezazlenim napadima, naguravanjem, šamarom ili uvredama. Krug nasilja u partnerskim odnosima za bolje razumijevanje dinamike nasilja može se prikazati:

1. razdoblje – odnosi među partnerima napeti su, neizbježno dolazi do malih incidenata, žrtva pokušava smiriti situaciju i smanjiti napetost,
2. razdoblje – raste napetost među partnerima, partner zlostavljač pojačava kontrolu žrtve nasilnim ispadima, a žrtva se povlači zbog straha, nekontrolirano oslobađanje akumulirane napetosti dovodi do nasilnog čina,
3. razdoblje – partner zlostavljač pokazuje kajanje, opravdava svoje nasilničko ponašanje te ga minimalizira, često daje obećanje da se nasilje neće dogoditi,
4. razdoblje – odnos među partnerima prividno je dobar, žrtva prihvaća isprike zlostavljača, a on negira nasilje; iskustvo pokazuje da se radi samo o privremenom zatišju te da će se nasilje uskoro opet ponoviti. (<http://www.zzjzpgz.hr/nzl/67/nasilje.htm>)

3. NASILJE NAD DJECOM

Nasilje se događa kada roditelji ili staratelji ne mogu kontrolirati svoje ponašanje. Četiri činioca dovode do češćeg gubitka kontrole, a to su:

- roditelj koji ima psihičke probleme, kao što je poremećaj osobnosti, nizak stupanj samopouzdanja ili uzimanje alkohola ili droge,
- dijete se razlikuje od ostale djece (hendikepirano, hiperaktivno),
- neodgovarajuća emocionalna potpora obitelji, prijatelja ili susjeda,
- kriza se može dogoditi u slučaju gubitka posla ili novca.

(<http://www.msđ-prirucnici.placebo.hr/msđ-za-pacijente/zdravlje-djece/zlostavljanje-i-zanemarivanje-djece>).

Kada se govori o oblicima nasilja, tradicionalno se dijele na četiri osnovne vrste:

- tjelesno zlostavljanje,
- emocionalno zlostavljanje,
- spolno ili seksualno,
- zanemarivanje,

Spomenuti oblici se često isprepleću i preklapaju pa je najčešće riječ o višestrukom zlostavljanju (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Tablica 1. Pregled oblika zlostavljanja; (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

VRSTE	OBLICI
TJELESNO ZLOSTAVLJANJE	šamaranje i pljuskanje, silovito drmanje, vezivanje, gnječenje, ubadanje, gušenje, udaranje šakama ili nogama, snažno odguravanje
EMOCIONALNO ZLOSTAVLJANJE	bezrazložno vikanje, kritiziranje, govorenje prostota, izoliranje, ignoriranje, sramoćenje, teroriziranje, manipuliranje,
SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE	Uključivanje djeteta u seksualne akti - vnosti bez kontakta: davanje sugestivnih seksualnih komentara djetetu, izlaganje djeteta pornografskom sadržaju. masturbacija pred djetetom, promatranje seksualnih aktivnosti, pokazivanje intimnih dijelova tijela. Uključivanje djeteta u seksualne aktivnosti s kontaktom: seksualni odnos, oralni seks, dodirivanje djeteta po intimnim dijelovima tijela ili poticanje djeteta da dodiruje intimne dijelove tijela

	počinitelja, penetracija prstom, penisom ili objektom, trljanje genitalija tijelo o tijelo ili odjeću djeteta.
ZANEMARIVANJE	fizičko, edukativno, emocionalno, medicinsko

3.1. Tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje djece

Pod pojmom tjelesnog kažnjavanja podrazumijeva se primjena fizičke sile s namjerom da dijete doživi nelagodu ili bol, ali ne i ozljedu, u svrhu korekcije ili kontrole djetetova ponašanja. Roditelji često navode da je kratkoročni cilj tjelesnog kažnjavanja smanjiti trenutno nepoželjno ponašanje, a dugoročni da se poveća poželjno ponašanje i poslušnost u budućnosti. „Tjelesno kažnjavanje kao odgojna metoda prisutno je generacijama, a usprkos upozorenjima stručnjaka i danas postoji u velikom broju obitelji“ (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012:83).

Djecu od tjelesnog kažnjavanja štiti čl. 19. Konvencija o pravima djeteta, a od 1998. odredbama Obiteljskog zakona Hrvatska se svrstala među petnaest zemalja u svijetu u kojima je zabranjeno tjelesno kažnjavanje, no ipak najnoviji podaci upozoravaju na raširenost te pojave i izazivaju zabrinutost. Delelae i Pečnik (2010) ističu da majke predškolske djece često koriste oblike tjelesnog kažnjavanja i psihološke agresije koji odgovaraju društveno prihvatljivim oblicima nasilja. Tako 74,8% ispitanih majki pljusne ili protrese svoje dijete (36,8% nekoliko puta godišnje, 16,4% nekoliko puta mjesečno, 3,6% nekoliko puta tjedno). Polovina majki (50%) zgrabi ili protrese dijete da bi privuklo njegovu pažnju, a njih 2,4% čini to svakodnevno, a 32% majki čak koristi kuhaču ili remen (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Tjelesno kažnjavanje se ne odnosi samo na udaranje djece predmetima ili po stražnjici, već uključuje i druge tjelesne oblike:

a) izravni fizički oblici kažnjavanja

- drmanje, štipanje
- udaranje rukom ili predmetima (štap, kuhača),
- potezanje za uši ili kosu

b) prisiljavanje na konzumaciju štetnih tvari

- ispiranje usta sapunom
- prisiljavanje djeteta da proguta ljute začine (papar, feferon, paprika i sl.)

c) radnje koje uključuju prekomjernu tjelesnu nelagodu

- uskraćivanje vode ili hrane
- primoravanje djece da prekomjerno vježbaju
- klečanje na tvrdim ili oštrim predmetima (npr. na kamenčićima, kukuruzu, staklu i sl.)
- prisiljavanje djece da sjede ili stoje u bolnom ili nelagodnom položaju

Od spomenutih oblika važno je razlikovati zaštitna ograničenja, odnosno upozorenja roditelja ili neke njihove brze reakcije u slučajevima izloženosti djeteta nekoj opasnosti. U takva zaštitna ograničenja može se ubrojiti naglo dizanje djeteta ili potezanje da se ne opeče ili istrči na ulicu.

Roditelji često smatraju da je tjelesno kažnjavanje najefikasnija odgojna metoda koju su koristili i njihovi roditelji, pa su oni izrasli u „velike“ ljude. Određen broj roditelja primjenjuje strogu disciplinu i od djece traže da se ponašaju prema određenim standardima od kojih ne dopuštaju odstupanja. Odnosno, postupke djeteta kontroliraju bez razumijevanja njegovih potreba, a neizvršavanje zacrtanog ili nepoštovanje „reda, rada i discipline“ biva kažnjeno i to najčešće tjelesno. Na odluku o uporabi tjelesne kazne uvelike utječu a) društvena norma, primjerice, da je to korisno i dopušteno ponašanje i b) roditeljska obilježja kao što su stavovi prema tjelesnom kažnjavanju, osobna iskustva tjelesnog kažnjavanja tijekom odrastanja te emocionalna stanja u trenutku sukoba s djecom.

Česta su obrazloženja koja se navode u obrani stavova o tjelesnom kažnjavanju kao prihvatljivom obliku odgajanja djece:

- roditeljsko vjerovanje da djeca tako najbrže prihvaćaju njihova upozorenja i riječi
- brza promjena ponašanja djece kada shvate da će biti kažnjena
- uvjerenja i ustaljena mišljenja da je tjelesno kažnjavanje katkada korisno i potrebno, pogotovo male djece, a smatra se da im na drukčiji načine nije moguće objasniti određene stvari (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Izloženost fizičkom zlostavljanju djece dovodi do: depresije, anksioznosti, deficita u intelektualnom funkcioniranju, napuštanju daljnjeg školovanja, smanjenja motivacije i lošeg školskog uspjeha, poremećaju prilagođavanja, pomanjkanja empatije za druge, PTSD-a. (Buljan Flander i Kocijan – Hercigonja, 2003).

Iako je cilj roditelja da fizičkim kažnjavanjem discipliniraju dijete, bitno je naglasiti razliku između tjelesnog kažnjavanja i discipline. Kyriaco (2010) vidi disciplina kao potreban red da bi djeca mogla učiti, bez dominacije i straha. U svakodnevnom govoru pod discipliniranjem obično misli naviku pokoravanja

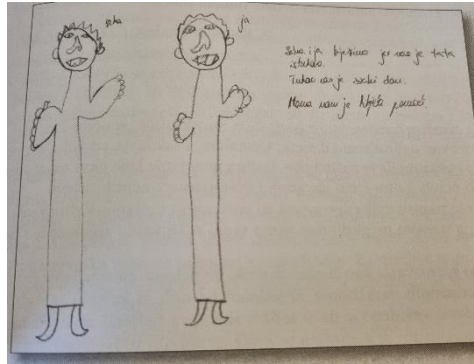
određenim pravilima ili autoritetima, odnosno vezuje negativni kontekst te se često poistovjećuje s kažnjavanjem. Da bi pomogli svojoj djeci u regulaciji ponašanja, roditelji bi trebali napraviti niz korektivnih i preventivnih mjera. Preventivni odgojni postupci podrazumijevaju poticanje poželjnog i sprječavanje nepoželjnog ponašanja, a uključuje razumijevanje djetetovih želja, prihvaćanje njegovih reakcija, odnosno poticanje djeteta da donosi odluke, ohrabivanje za izražavanje mišljenja, sposobnosti, stavova i isprobavanje novih mogućnosti. Korektivni odgojni postupci slijede nakon nepoželjnog dječjeg ponašanja, s namjerom da se ono ispravi, a uključuje alternative kažnjavanja i kažnjavanje. Alternative kažnjavanju uključuju neprimjereno ponašanje, demonstriranje kako nešto bolje napraviti, objašnjavanje posljedica i slično. Takvi oblici ponašanja smanjuju potrebu za kažnjavanjem i poboljšavaju odnos roditelj-dijete. Kažnjavanje je grub način smanjivanja ili zaustavljanja ponašanja, bez objašnjavanja, koje roditelj percipira kao nepoželjno. Iz ovoga, vidljivo je kako kažnjavanje i disciplina nisu istoznačnice, tim više što disciplina uključuje i poučavanje (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

3.2. Tjelesno zlostavljanje

Pod pojmom tjelesnog zlostavljanja djece podrazumijeva se jednokratno ili učestalo grubo, namjerno nanošenje boli, tjelesnih ozljeda te neodgovorno postupanje roditelja i drugih osoba koje uključuje potencijalni rizik od tjelesnog ozljeđivanja, a čije posljedice mogu, ali i ne moraju biti vidljive.

Od pojava oblika tjelesnog zlostavljanja najčešće se spominju: snažno odguravanje, pljuskanje, silovito drmanje, grizenje, vezivanje, ubadanje, udaranje nogama ili šakama, teške batine (premlaćivanje), gnječenje.

Namjerno i učestalo kao i nenamjerno primjenjivanje navedenih oblika koje rezultira ozljedama karakterizira se kao tjelesno zlostavljanje. Ono se često pojavljuje s drugim oblicima zlostavljanja pa dijete uz udarce sluša, na primjer prijetnje, uvrede i doživljava druge različite oblike emocionalnog zlostavljanja. Značajan broj djece doživi veliki neposredni napad ili više napada kao što su udarci nogama i rukama, pljuskanje, udaranje različitim predmetima, bacanje na pod, vezivanje za namještaj i to od ljudi koji bi ih trebali štiti i brinuti se za njih (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Slika 1 Crtež fizički zlostavljene djevojčice, (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

Velikom broju žrtava tjelesnog zlostavljanja djelomično pridonosi i nedostatak znanja o ranim znakovima prepoznavanja, ali pravodobna identifikacija i uočavanje problema imaju važnu ulogu u sprječavanju i smanjivanju zlostavljanja. Rano uočavanje znakova zlostavljanja otežano je činjenicom da djeca teško govore o tjelesnom zlostavljanju, osobito ako su počinitelji zlostavljanja njihovi roditelji. Nekoliko je razloga takvom ponašanju zlostavljane djece:

- strah da roditelji ne saznaju da su ih odali,
- sram,
- jedan dio djece smatra ponašanje svojih roditelja normalnim jer drugačije i ne poznaju,
- rano usvojena naredba da se o obiteljskim stvarima izvan kuće ne smije govoriti.

Potrebno je obratiti pozornost na dječje neizravne i diskretne signale koji su svojevrsni poziv u pomoć. Djeca često neizravno daju do znanja u kakvoj se situaciji nalaze, na primjer više puta ponove priču o prijatelju koji ne ide u istu školu, a roditelji ga tuku.

Na socijalnom planu, osobito sa svojim vršnjacima, djeca tjelesno zlostavljanje pokazuju:

- nemogućnost uspostave prijateljskih odnosa s vršnjacima,
- slabe socijalne vještine,
- nepovjerenje prema vršnjacima,
- tendenciju da probleme rješavaju agresivnošću,
- slabe jezične i kognitivne vještine.

Emocionalni pokazatelji tjelesnog zlostavljanja:

- neprijateljstvo i ljutnja,

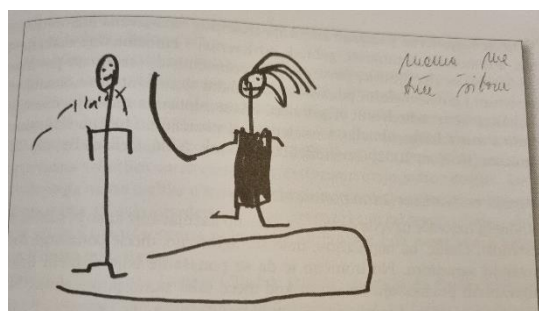
- kad su povrijeđeni, tjelesno zlostavljana djeca ne pokazuju emocije, u zamjenu nude razna neprihvatljiva i nelogična objašnjenja,
- nemogućnost izražavanja osjećaja

(Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

Tjelesno zlostavljanje ima višestruke posljedice, kratkoročne i dugoročne, za razvoj djece i njihovo funkcioniranje. Pod kratkoročnim posljedicama obično podrazumijevamo posljedice koje se pojavljuju neposredno nakon zlostavljanja ili tijekom djetinjstva, a pod dugoročne posljedice prisutne su dugo tijekom života zlostavljane osobe (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Tablica 2. Najčešće fizičke posljedice tjelesnog zlostavljanja (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012:105).

1. Ozljede kože	modrice, masnice abrazije, posjekotine opekline ugrizi
2. Unutarnje ozljede	ozljeda mišića, kostiju i zglobova ozljede unutarnjih organa
3. Ozljede glave i osjetila	ozljede oka ozljede zubi iščupana kosa

Slika 2 Crtež djeteta koji prikazuje kako ga majka tuče šibom; (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Primjena tjelesne kazne kao odgojno sredstvo nerijetko prerasta u tjelesno zlostavljanje. Istraživači navode da se 2/3 zlostavljane djece nađe u službenim evidencijama kad tjelesno kažnjavanje izmakne kontroli. Oni koji opravdavaju uporabu tjelesnog kažnjavanja navode da se ono od tjelesnog zlostavljanja razlikuje po niskom

riziku od ozljeda, namjeri roditelja da promijeni ponašanje djeteta i intenzitetu. Pitanje je može li se uopće stupanj nasilja činiti razliku i koliko se precizno može procijeniti rizik od vanjskih ozljeda, a zanemariti sve ostale (psihičke) posljedice).

Velik broj znanstvenika upozorava na povezanost tjelesnog zlostavljanja i kažnjavanja. Tjelesno kažnjavanje kao čimbenik rizika za tjelesno zlostavljanje potvrđeno je u nizu značajnih istraživanja. U jednom od njih u kojem je sudjelovalo 1380-ero djece, utvrđeno je da je 63% slučajeva tjelesno zlostavljanje počinjeno kao zakašnjeli ili neposredni odgovor na neprihvatljivo djetetovo ponašanje. Ljudi često vjeruju kako je tjelesno zlostavljanje štetno, a tjelesno kažnjavanje nije, ali teško je odrediti gdje završava tjelesno kažnjavanje, a počinje tjelesno zlostavljanje. Djeca koja proživljavaju tjelesno zlostavljanje, imaju sedam puta veći rizik da budu i zlostavljana u usporedbi s djecom koja nisu tjelesno kažnjavana (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

3.3. Emocionalno zlostavljanje

Emocionalno zlostavljanje je kontinuirano neprijateljsko i/ili indiferentno ponašanje roditelja i drugih koji nastupaju s pozicije moći na temelju kojega dijete može zaključiti da je nevoljeno, bezvrijedno, neadekvatno, što oštećuje njegovu emocionalnu stabilnost i psihološki kapacitet te dugoročno ili kratkoročno utječe na njegov razvoj i dobrobit. Emocionalno zlostavljana djeca često se žale na neke tjelesne probleme, a ponekad svojom „patnjom u tišini“ i potrebom da budu neprimjetni na ponašajnoj razini zapravo zovu u pomoć, zato je važno prepoznati emocije i otežano socijalno funkcioniranje.

Tjelesni pokazatelji emocionalnog zlostavljanja djece jesu problemi sa snom i hranjenjem i zdravstveni problemi bez organske osnove. (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

Ponašajni pokazatelji emocionalnog zlostavljanja djece jesu usamljenost, povučenost, nisko samopouzdanje, ponašanja neprimjerena dobi, pretjerana pasivnost, u nekim slučajevima pretjerana aktivnost. (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

Emocionalni pokazatelji jesu strah, tuga, anksioznost, emocionalna nestabilnost, depresivna raspoloženja, neiskazivanje zadovoljstva ili radosti, prazan ili

negativan afekt prema svima u njihovom okruženju. (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

Kognitivni pokazatelji jesu nezainteresiranost i nazadovanje u školi dok su socijalni pokazatelji nesigurnost, niske razine socijalne kompetentnosti, smanjenje mogućnosti prilagodbe, poteškoće u stvaranju odnosa s vršnjacima, odgojiteljima i drugim ljudima, ne usuđuju se uključiti u aktivnosti, (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

Tablica 3. Pregled kratkoročnih posljedica emocionalnog zlostavljanja (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

RAZVOJNA FAZA	POSljedICE EMOCIONALNOG ZLOSTAVLJANJA	ISTRAŽIVANJA U KOJIMA JE UUTVRĐENO
RANO DJETINJSTVO	ljutnja nisko samopoštovanje agresivnost poremećaji privrženosti	Egeland i Sroufe, 1981. Johnson i sur., 2001. Teicher i sur., 2006.
SREDNJE DJETINJSTVO	socijalno povlačenje povišene razine agresije	Lefkowitz i sur., 1999. Critten i sur., 1994.
ADOLESCENCIJA	nisko samopoštovanje internalizirani problemi pesimizam glede budućnosti anhedonija (izostanak užitka) niža kompetentnost	McGee, Wolfe i Wilson, 1997. Gibb i sur., 2001. Toth, Manly i Cicchetti, 1992.

Novija istraživanja dobro dokumentiraju i dosljedno navode da su najčešće dugoročne posljedice emocionalnog zlostavljanja: suicidalnost, sklonost ovisnostima, depresivnost, problemi u odnosima s drugim ljudima, niže samopoštovanje.

3.4. Seksualno zlostavljanje

Seksualno zlostavljanje djece definira se kao bilo kakav seksualni čin između odrasle i maloljetne osobe ili između dvije maloljetne osobe ako jedna ima moć nad drugom i/ili prisiljavanje ili uvjeravanje djeteta na sudjelovanje u seksualnom činu bilo kakve vrste (bez kontakta ili s kontaktom). Seksualni čin podrazumijeva ne samo seksualni odnos nego i ekshibicionizam, voajerizam, izlaganje pornografskom

sadržaju, seksualiziranu komunikaciju putem interneta ili telefona. (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Seksualno zlostavljanje uključuje aktivnosti u kojima počinitelj vrši fizički kontakt s djetetom na način da dodiruje dijete po intimnim dijelovima tijela, neovisno o tome je li dijete odjeveno ili ne, seksualni kontakt bez pristanka ili s djetetom mlađim od 15 godina, silovanja, poticanja ili prisiljavanja djeteta da sudjeluje u seksualnom aktivnostima na svom tijelu ili na tijelu druge osobe, neželjena ponašanja spolne naravi odnosno spolna uznemiravanja ranjive osobe.

Online seksualna zlostavljanja djece uključuju aktivnosti počinitelja kao što je mamljenje djeteta na susret u cilju ostvarenja spolnog odnošaja ili spolnog zlostavljanja djeteta, poticanje, uvjeravanje, vrbovanje da dijete snima i dijeli snimke svoje seksualne aktivnosti putem interneta, prikazivanje pornografskih sadržaja i aktivnosti djetetu mlađem od 15 godina Isto tako svako pokazivanje, slanje, posjedovanje, objavljivanje, razmjenjivanje fotografije ili snimke na kojima su prikazani spolni organi djeteta ili je dijete mlađe od 18 godina prikazano u seksualno eksplicitnom ponašanju ili svjesno pristupanje takvom sadržaju predstavlja kazneno djelo (<https://mup.gov.hr/online-prijave/zastita-djece-i-obitelji/kriminalitet-na-stetu-djece/seksualno-zlostavljanje-djece/281720>).

Postavlja se pitanje *zašto djeca šute kada su zlostavljana?* Postoji više razloga zašto djeca šute kada su zlostavljana na bilo koji način, a neki od razloga su:

- neugodno im je,
- smatraju da će ih poslati u dom,
- prijatelji će ih odbaciti, ljudi će ih ogovarati, roditelj/i će ih mrziti,
- ne žele da roditelji odu u zatvor, smatraju da će ih obitelj odbaciti,
- ne vole policiju i socijalne radnike,
- ne znaju kome bi rekli, smatraju da ih se neće shvatiti ozbiljno,
- nikada ne mogu pronaći pravi trenutak da kažu nekome,
- možda će morati govoriti o detaljima zlostavljanja,
- obitelj će im se raspasti. (Buljan Flander, Kocijan – Hercigonja, 2003)

Veoma je važno da znamo prepoznati seksualno zlostavljanje, pa tako imamo fizičke, emocionalne znakove, seksualizirano, socijalno i samodestruktivno ponašanje.

Fizički znaci:

- ozljede na grudima, bradavicama, ispod trbuha,

- genitalne infekcije, trudnoća,
- menstrualne smetnje, ozljede u genitalnom, analnom području, modrice, krvarenja,
- česte upale grla, uz poteškoće gutanja, bolovi prilikom mokrenja,
- iznenadno gubljenje ili dobivanje na tjelesnoj težini,
- često tuširanje. oblačenje koje puno otkriva,
- česte psihosomatske smetnje (bolovi u trbuhu, glavobolja),
- defanzivan govor tijela, skrivanje, pokrivanje, pokušaj djeteta da bude nevidljivo.

Emocionalni znaci:

- strah od zatvorenih vrata, strah od odlaska kući nakon vrtića, bespomoćnost, strah od mraka i odlaska u krevet,
- sram, krivnja, izoliranost,
- depresija, plač,
- osjećaj izdaje, konfuzija,
- strah od fizičkog kontakta, posebice oko područja genitalija.

Seksualizirano ponašanje:

- česta masturbacija,
- upotreba „prostih“ riječi,
- crteži koji pokazuju genitalije, kroz odjeću,
- neuobičajen interes za svoje i tuđe genitalije,
- crteži s naglašenim seksualiziranim detaljima,
- miješanje afekata sa seksualnim ponašanjem.

Socijalno ponašanje

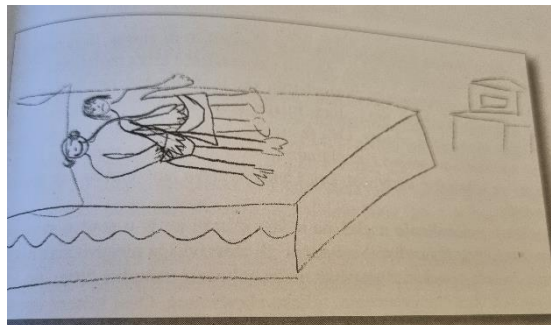
- odbijanje ili molba da ne ostane s određenom osobom,
- konfuzija uloga u obitelji,
- noćne more,
- mokrenje u krevet, dudanje palca (regresivno ponašanje), tepanje,
- vrlo kontrolirano ponašanje,
- povučenost ili hiperaktivnost,
- želja da zna što će se dalje događati,

Samodestruktivno ponašanje

- pokušaji suicida,
- ne jede ili previše jede,
- samoozljeđivanje,
- ulazi u problematične situacije. (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Primarne posljedice seksualnog zlostavljanja moguće je podijeliti u više različitih kategorija pa se tako govori o simptomima PTSP-a, promijenjenoj slici o sebi, emocionalnim reakcijama, posljedicama na planu seksualnosti, posljedicama na tjelesnom planu, izbjegavanju svega što podsjeća ili se može dovesti u vezu sa zlostavljanjem, zloupotrebi droga i alkohola, suicidalnosti.

Dugoročni efekti zlostavljanja kod djece manifestiraju se u obliku opće psihopatologije, nedostatka samopoštovanja, nepovjerenja, suicidalnog ponašanja, depresije, poremećaja odnosa s vršnjacima, histerije pa čak i multiplih poremećaja ličnosti (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Slika 3 Crtež 10-godišnje seksualno zlostavljene djevojčice koji prikazuje proživljeno zlostavljanja (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

3.5. Zanemarivanje

Zanemarivanje je propuštanje zadovoljenja djetetovih potreba u mjeri koja znatno utječe na djetetov psihički i tjelesni razvoj. Nije uvijek namjerno i granica kad započinje zanemarivanje nije uvijek potpuno jasna (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012). Zanemarivanje može imati štetne posljedice za razvoj djeteta kao i zlostavljanje; ono predstavlja nezadovoljavanje djetetovih osnovnih potreba poput odgovarajuće odjeće, hrane, uvjeta stanovanja, medicinske skrbi i školovanja. Također, predstavlja i ostavljanje djece same kod kuće koja su premlada da se brinu o sebi, prepuštanje djece neadekvatnom nadzoru, nepažnja prema emocionalnim potrebama djeteta, dijete nitko ne sluša i ne obazire se na njegove želje i potrebe (<https://odrasli.hrabrtelefon.hr/clanci/zanemarivanje/>). Često traje dugo i u većini slučajeva se kasno prepozna pa su posljedice dugoročne; zanemarivanje ima dugoročno negativan učinak na kognitivni, fizički, emocionalni i socijalni razvoj.

Oblici zanemarivanja koji se najčešće spominju u hrvatskoj literaturi su: fizičko zanemarivanje, emocionalno zanemarivanje, obrazovno zanemarivanje, zdravstveno ili medicinsko zanemarivanje. (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Fizičko zanemarivanje definira se kao nezadovoljavanje minimalnih fizičkih potreba djeteta kao što su adekvatan i siguran smještaj, raznolika prehrana, prikladna odjeća te zaštita od ozljeda. Pokazatelji fizičkog zanemarivanja djeteta su znakovi da djetetu nije pružena potrebna skrb kao što su loša osobna higijena, neuhranjenost, neadekvatna odjeća, prljava te poderana odjeća i obuća. Znak da je dijete možda zanemareno može biti i izjava djeteta da kod kuće nema nikoga da se brine za njega te da se osjeća usamljeno. Neke znakove zanemarivanja djeteta je teško uočiti „izvana“, npr. stručnjacima u vrtićima ili školama ili liječnicima, ali su dostupni socijalnim radnicima kada dođu u dom djeteta i djetetovoj obitelji. To su pokazatelji da je stanje u domu potencijalno štetno za zdravlje, u domu ne postoje struja ili vodovod, postoji opasnost od požara, radi se o nesigurnom mjestu za djetetov život. (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Obrazovno zanemarivanje obuhvaća izostanak potpore, pomoći i poticanja tijekom školovanja, uključuje također izostanak pomoći pri učenju, neprisustvovanje roditeljskim sastancima, nedostatak nužne opreme za školovanje i slično.

Brojni autori definiraju obrazovno zanemarivanje kao:

- izostanak djeteta iz škole najmanje mjesec dana jer su ga roditelji zadržali u kući iz neopravdanih razloga, npr. čuvanje braće ili sestara,
- neopravdano izostajanje s nastave najmanje 5 dana u mjesecu, o čemu su roditelji bili informirani, ali nisu ništa poduzeli,
- nepružanje pomoći djeci koja imaju određene probleme pri učenju, na što je roditeljima skrenuta pažnja, ali oni nisu ništa poduzeli kako bi pomogli djetetu.

Još jedan pokazatelj obrazovnog zanemarivanja može biti loš školski uspjeh, velik broj neopravdanih sati učenika, stalno kašnjenje na nastavu te ako roditelj ne upiše dijete u školu kada je ono psihofizički spremno. (Bilić, Buljan Flander, Hrpka, 2012).

Medicinsko ili zdravstveno zanemarivanje od strane roditelja uključuje nevođenje računa o djetetovoj zdravstvenoj zaštiti, o potrebama savjetovanja s liječnikom u slučaju bolesti ili ozljeda, o redovitom cijepljenju i sistematskom pregledu, nevođenje djeteta na potrebne medicinske zahvate i tretmane, nevođenje na preglede liječnika, nevođenje brige o redovitom uzimanju lijekova i slično. Ono može započeti već tijekom trudnoće, a obuhvaća roditeljsko savjetovanje stručnjaka tijekom trudnoće

o nužnom ponašanju i postupcima koji osiguravaju pravilan razvoj djeteta, na primjer nemirovanje tijekom trudnoće kada je ono medicinski uvjetovano (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

3.6. Nasilje putem interneta

Razvojem tehnologije, sve više mladih, odnosno djece od najmlađe dobi, počinje koristiti internet te dolazi do još jednog oblika nasilja, internetskog nasilja. Ovaj pojam je poprilično raširen u cijelom svijetu, ali u Hrvatskoj ne postoji velik broj istraživanja internetskog nasilja među mladima. Internet omogućuje anonimnost i lažno predstavljanje koje se ne može postići u niti jednoj komunikaciji. Posljedice nasilja putem interneta za žrtvu najčešće utječu na psihičko zdravlje te se međuvršnjačko nasilje internetom rješava kompleksnije i zahtjeva suradnju više različitih institucija (škola, policija, Centar za socijalnu skrb i dr.).

Elektroničko nasilje naziva se još i Cyberbullying, odnosno virtualno zlostavljanje, nasilje putem interneta ili mobilnog uređaja. Smatra se da je takvo nasilje svaka komunikacijska aktivnost pojedinca ili grupe putem interneta, web stranica, foruma/blogova, mobilnih uređaja radi zadirkivanja, prijetnji i ponižavanja drugog djeteta. Kod takve vrste nasilja, žrtve su izložene nasilju putem elektroničkih medija kao što su društvene mreže, SMS poruke, različitih foruma i slično. Nasilje putem interneta u većini slučajeva je vrlo agresivno i usmjereno je na pojedinca koje se često ponavlja te se pojedinci ne mogu lako obraniti. Također, nasilje putem društvenih mreža i foruma omogućava da je identitet nasilnika skriven te žrtva ne zna tko vrši nasilje nad njom te nasilnik ne može biti kažnjen. Postoje dvije vrste napada na žrtvu: a) direktan ili izravan napad, b) indirektan napad ili napad preko posrednika. Kada je riječ o direktnom ili izravnom napadu, žrtvu se napada putem uznemirujućih poruka, neprimjereni sadržaji i slike. Napad preko posrednika ili indirektan napad uključuje kada se žrtva napada preko neke druge osobe, odnosno posrednika. Elektroničko nasilje se može događati bilo gdje te u bilo koje doba dana, što dodatno utječe na žrtvu. Za razliku od nasilja uživo, odnosno „licem u lice“, kod elektroničkog nasilja nasilnik je najčešće anonim i može se skrivati iza lažnog profila, izmišljene elektroničke pošte ili nekog nepoznatog broja (Batori M., Ćurlin M. i Babić D., <https://hrcak.srce.hr/file/347140>).

Bilo da se događa „licem u lice“, bilo putem SMS-a, bloga, chata, web stranice i slično, nasilništvo uključuje:

- širenje glasina i mržnje, prijetnje,
- nazivanje pogrdnim imenima,
- procjenjivanje koliko je netko ružan ili glup,
- okrivljavanje ljudi za nešto što nisu učinili,
- nagovaranje nekoga da da nešto svoje. (MacEachern, 2012)

Rizici upotrebe interneta za djecu su izlaganje djeteta:

- uznemirujućim, nepristojnim ili neprijateljskim e-mail porukama,
- nasilnim ili seksualnim sadržajima – direktnoj komunikaciji s osobom koja traži neprimjerene odnose. (Buljan Flander, Kocijan – Hercigonja, 2003)

Jedan od najistaknutijih rizika je nasilje među djecom putem interneta te mobilnih uređaja. Svako četvrto dijete u Hrvatskoj je žrtva takvog oblika nasilja. Sve je veći broj prijave povreda prava djece putem interneta, pojavljuje se prijave koje se odnose na višestruko nasilje, a zapaža se i sve niža dob djece. Tijekom 2019. godine, po podacima MUP-a, od 142 prijave 91 se odnosi na prijavu žrtve ili žrtvi poznate osobe, a 51 na prijavu različitih neprimjerenih sadržaja na internetu. Maloljetnici su počinitelji 44 kaznena djela putem računalnih sustava mreža (<https://hr.n1info.com/vijesti/posljedice-elektronickog-nasilja-po-djecu-mogu-bit-teze-od-onog-licem-u-lice/>).

Utvrđeno je da vršnjaci koji toleriraju nasilno ponašanje pridonose sklonosti djeteta da jednako postupaju i u virtualnoj sferi. „Prijatelji“ u virtualnom okruženju vrlo lak mogu preuzeti ulogu „promatrača“ elektroničkog nasilja, a njihovo podržavanje ili poticanje nasilnih postupanja na internetu mogu pridonijeti online nasilnom ponašanju. Slabija kvaliteta odnosa s vršnjacima vodi većoj vjerojatnosti da će dijete doživjeti nasilje putem interneta, ali neka novija istraživanja nisu utvrdila da je slabija socijalna prilagodba djeteta u kontekstu vršnjaka preduvjet činjenja virtualnog nasilnog ponašanja. Uz to, djeca koja imaju veći broj prijatelja na Facebooku koji redovito ažuriraju i objavljuju objave negativnog sadržaja i sama su u povećanom riziku od doživljavanja virtualnog nasilja.

Djeca sklona nasilnom postupanju imaju veći broj prijatelja, makar u većini slučajeva nisu omiljeni u društvu, a obično se druže s vršnjacima koji potiču njihovo agresivno ponašanje (Strabi, Tokić Milaković, 2016).

Zlostavljači najčešće koriste tehnologiju s pomoću koje:

- preuređuju nečije slike te ih šalju putem interneta da bi nekog osramotili,
- kreiraju stranice koje šire glasine i mržnju,
- provaljuju lozinke i koriste tuđe adrese da bi nekog uznemirili,
- nagovaraju ljude da nekog blokiraju i izbrišu s liste prijatelja,
- šalju datoteke koje mogu zaraziti računalo. (MacEachern, 2012).

Djeca najčešće postaju nečije mete iz razloga jer:

- različiti
- popularni su i sretni – ponekad ljudi uzmu na zub druge jer su na njih ljubomorni
- druže se s onima koje zlostavljači smatraju slabićima pa misle da su svi s kojima se druže laka meta. (MacEachern, 2012).

Kod online nasilja dijete se može osjećati kao da nigdje nije sigurno, čak ni u vlastitom domu. Posljedice za dijete mogu biti dugotrajne i različite:

- a) emocionalne – dijete se može osjećati osramoćeno te izgubiti interes za ono što voli,
- b) mentalne – dijete se može osjećati uzrujano, ljuto, čak i glupo,
- c) nesanica, umor, glavobolja.

Žrtve se mogu osjećati bespomoćno i odustati od traženja rješenja za neku situaciju kroz koju prolaze, ali važno je znati da se teškoće mogu prevladati (<https://www.unicef.org/croatia/price/cyberbullying-kako-ga-sprije%C4%8Diti>).

Posljedice doživljenog vršnjačkog nasilja najčešće se manifestiraju u obliku usamljenosti, povišene depresivnosti i niskog samopoštovanja. Neki autori navode i suicidalnu reakciju kao moguću posljedicu doživljenog vršnjačkog nasilja, posebno ako je riječ o dugotrajnom doživljavanju nasilja. (Reić Ercegovac, 2016).

Najčešće posljedice nasilja preko interneta su depresija, anksioznost, uznemirenost nakon korištenja mobilnog uređaja ili računala, socijalna izolacija, manjak samopoštovanje, narušeno psihičko zdravlje, a najekstremnija posljedica je suicid (Batori i Ćurlin, 2020).

Djeca također mogu imati neugodne emocionalne reakcije poput tuge, ljutnje, straha, frustracije, nižeg samopoštovanja, samopouzdanja, depresije. Ponašanje je poput izoliranja, lošijih rezultata u školi, nedostatka koncentracije, izostajanja iz škole, delikvencije, osveta te i ekstremnih reakcija poput samoozljeđivanja, pokušaja samoubojstva ili izvršenja samoubojstva (http://os-mgubec-jarmina.skole.hr/upload/os-mgubec-jarmina/images/static3/1789/attachment/CYBERBULLING_PPT.pdf).

Red Button je aplikacija hrvatske policije namijenjena prijavljivanju nezakonitih internetskih sadržaja koji se odnose na različite oblike zlostavljanja ili zlostavljanja djece. Aplikacija je puštena u upotrebu u rujnu 2013. godine i do danas je putem nje zaprimljeno preko 2500 prijava. Prvenstveno je namijenjena djeci žrtvama, ali i svim ostalim osobama koje imaju saznanja o zlostavljanju djece ili sadržajima spolnog zlostavljanja djece putem interneta.

Na početnoj stranici Red Button aplikacije, nalazi se tekst u kojem je objašnjeno kakve su radnje prema djeci zabranjene te što učiniti ako građani imaju saznanja o neprimjerenom ponašanju prema djeci, na primjer:

- nezakonit je svaki sadržaj koji prikazuje osobe mlađe od 18 godina u seksualno eksplicitnom ponašanju koje uključuje i fotografije intimnih dijelova tijela djeteta, nezakonito je i objavljivanje fotografija drugih maloljetnih osoba bez njihova znanja i odobrenja,
- nezakonito je nekoga bez njegova znanja snimati u stanu ili nekom nejavnom prostoru, pristupati tuđim računima, koristiti tuđe lozinke bez znanja i odobrenja vlasnika računa te koristiti ili mijenjati tuđe podatke,
- neprimjereni su sadržaji oni u kojima se potiče negativna, neprijateljska ponašanja, ismijavanja, isključivanja, ogovaranja, nepriстойna komentiranja u nekim situacijama, takva ponašanja mogu imati i obilježja kaznenog djela ili prekršaja.

Putem aplikacije trenutno je moguće prijaviti dvije vrste nezakonitih postupaka:

- a) izravno zlostavljanje djece,
- b) nezakoniti sadržaji na internetskim stranicama.

Kada se prijavljuje zlostavljanje, prijava ima nekoliko koraka. Prijaviti se mogu svi oblici spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, psihičkog, emocionalnog i fizičkog zlostavljanja, zanemarivanje i druge povrede prava djeteta. Mogu se prijaviti i neprimjerene poruke, pozivi te izlaganje neprimjerenim sadržajima putem različitih vrsta servisa za poruke. Prvo se izabere opcija prijavljuje li dijete žrtva zlostavljanja koje se dogodilo ili se prijavljuje zlostavljanje koje se dogodilo nekome drugom. Ukoliko se zlostavljanje dogodilo djetetu koje prijavljuje, odabire se opcija „ti si žrtva zlostavljanja“, a u drugim slučajevima se odabire opcija „žrtva je netko drugi“.

Ako je dijete žrtva nasilja, dolazi se do dijela u kojem dijete treba što detaljnije opisati zlostavljanje. Ukoliko događaj prijavljuje netko drugi, pojavljuje se ekran u kojem prijavitelj navodi svoja saznanja. Ako je prijavitelj roditelj, upisat će svoje podatke u rubriku „Podaci o osobi u koju žrtva ima povjerenja“.

Upoznajući dijete s postupkom prijave putem aplikacije, ima se prilike naučiti dijete primjerenom reakciji u slučajevima internetskog nasilja i izlaganja sadržajima koji uznemiruju dijete: prekinuti komunikaciju, spremati dokaze, prijaviti (<https://www.roda.hr/udruga/projekti/razmisli-pa-klikni/sto-je-red-button-aplikacija-i-kako-se-koristi.html>).

Roditelji bi trebali kontrolirati sadržaj koji njihova djeca prate na internetu. Kako bi zaštitili svoju djecu roditelji bi trebali:

- dati djeci do znanja da su zainteresirani za njihove online aktivnosti,
- postaviti računalo u dnevnu sobu,
- trebaju biti sigurni da dijete razumije da je stranac ipak stranac,
- postaviti pravila korištenja interneta.

Pravila o kojima roditelji trebaju prodiskutirati sa svojom djecom te ih jasno postaviti:

- nikad ne šalji fotografiju ili opis sebe niti članova obitelji,
- nikad nikome ne otkrivaj svoj password,
- nikad ne prihvaćaj besplatan poklon u zamjenu za svoju adresu ili neku drugu, informaciju, bez dozvole roditelja,
- nikad ne nastavlja razgovor zbog kojeg se osjećaš nelagodno ili koji postaje previše osoban,
- nemoj organizirati susrete s nekim koga si upoznao preko interneta,
- nikad nemoj davati informacije o pravom identitetu bez obzira na to koliko simpatičan netko bio. (Buljan Flander, Kocijan – Hercigonja, 2003).

4. NASILJE MEĐU DJECOM

Većina se ljudi tijekom odrastanja susretne s nekim oblikom nasilja među vršnjacima, što se prije smatralo sastavnim djelom odrastanja jer tim iskustvom „djeca ojačaju“. Danas je dokazano kako iskustvo nasilja među vršnjacima, pogotovo ako je dijete nasilju izloženo duži period, ima štetne posljedice za djetetov psihički i fizički razvoj te njegovo obrazovanje (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

O nasilju među djecom se govori kad jedno ili više djece namjerno i uzastopno napada, uznemiruje ili fizički ozljeđuje drugo dijete koje se ne može obraniti. (Buljan Flander, 2004)

Nasilje je primjena sile kako bi se zastrašila ili nanijela ozljeda drugoj osobi. Definira se kao namjerno i učestalo nasilno ponašanje jednog ili više djeteta prema drugom djetetu koje se u tom trenutku naziva žrtva te se ona ne može samostalno obraniti. Ono obuhvaća socijalno, psihološko, emocionalno ili tjelesno uznemiravanje osobe, a ključno obilježje je osjećaj nemoći i zlostavljanosti (Field, 2004:18).

Pod nasilje spada šala, neugodan govor tijela, bolno zadirkivanje, guranje i naguravanje, zloupotreba telefona i interneta, rasističke primjedbe, isključivanje iz društva, spolno uznemiravanje, tjelesno nasilje, oštećenje stvari, uporaba oružja i drugo.

Važno je razlikovati nasilje među vršnjacima od napada odnosno uobičajenog sukoba, postoji nekoliko ključnih elemenata koji su u osnovi nasilja među vršnjacima:

- nije provocirano od strane žrtve
- namjera da se povrijedi, ozlijedi ili nanese, socijalna, fizička ili emocionalna šteta događa se barem jednom tjednom tjedno, odnosno postoji prijetnja daljnjim nasiljem
- neravnopravnost moći odnosno snage u odnosu između žrtve i počinitelja nasilja kada nasilje eskalira, u djece žrtava se pojavljuje strah, koji omogućava počinitelju nasilja da nastavi zlostavljanje vjerujući da neće biti prijavljen.

Zadirkivanje, kao oblik nasilništva, je oblik nasilništva koje se stalno doživljava, neki ljudi ne mogu komunicirati bez zadirkivanja. Takve osobe zadirkivanje smatraju znakom prijateljstva, a ako zadirkivanje dolazi od strane, prijatelja, obitelji ili bliskih osoba u okolini, obično nema značajniji utjecaj na djecu. Međutim, kada zadirkivanje dolazi od strane učenika u školi, bez obzira na to bilo istinito ili nije, za djecu to može biti vrlo bolno, osjećati će se zaprepašteno ili nemoćno. Mnoga djeca ne znaju kako reagirati na zadirkivanje ili kako se obraniti, a svi njihovi postupci obično otkrivaju njihovu ranjivost te mogu izazvati još više zadirkivanja ili zlostavljanja. Nasilnici ne uživaju u akciji, već u reakciji. Neka djeca nakon zadirkivanja znaju imati teškoće tijekom cijelog života ako izostane odgovarajuća intervencija i potrebno savjetovanje (Field, 2004).

4.1. Vrste nasilništva među djecom

Nasilništvo obuhvaća socijalno, emocionalno, psihološko ili tjelesno uznemiravanje jedne osobe od strane druge. Ono obuhvaća verbalno, tjelesno i/ili antisocijalno ponašanje te postupke kao što su ogovaranje, isključivanje, spolno

uznemiravanje i agresivni govor tijela. Stupanj nasilnog ponašanja može varirati od izravnog do neizravnog uznemiravanja, od običnog izazivanja do ozbiljnih napada, a može se događati povremeno ili tijekom dugog razdoblja.

Značenje termina „nasilništvo“ često je nejasno jer neka djeca smatraju da je tjelesno nasilništvo problem, a isključivanje i zadirivanje ne. Premda su sve vrste nasilništva štetne, istraživanja pokazuju da verbalne primjedbe najviše bole i ostaju u djetetovu sjećanju dugo vremena. Vrste nasilništva su: zadirivanje, antidruštveno nasilništvo, tjelesno nasilništvo, spolno uznemiravanje. (Field, 2004).

1. Antidruštveno nasilništvo

Ova vrsta nasilništva još se opisuje i kao isključivanje ili nasilništvo odnosa. To je vrsta socijalne manipulacije, često je neizravna i može se dogoditi u trenu, biti izuzetno tajnovita i suptilna. Umjesto osobnog sudjelovanja u napadu, nasilnik može manipulirati drugima koristeći se socijalnim ustrojem skupine da naudi žrtvi te na taj način proći nekažnjeno. Ova vrsta nasilništva obično uključuje ponašanje koje se može događati tjednima, mjesecima, ali i godinama.

2. Tjelesno nasilništvo

U ovu vrstu nasilništva ubraja se: potezanje, štipanje, guranje, rušenje, podmetanje noge, udaranje šakama. Ono može biti izravno agresivno, na primjer pljuvanje udaranje nogama ili rukama, ili neizravno, na primjer sugestije, geste, oštećivanje ili praćenje i sakrivanje tuđih stvari. Može uključivati trganje ili hvatanje žrtve za odjeću.

3. Spolno uznemiravanje

Spolno uznemiravanje podrazumijeva napade spolne prirode ili opetovana pitanja. Nasilnikova namjera je mučiti žrtvu ili uzrujavati je. Uzrujavanje može biti pismeno, verbalno, sugestivno ili tjelesno. Kad se djevojčice (ponekad i dječaci) žale na spolno uznemiravanje ili napade, postupci nasilnika često se prikazuju bezazlenijim nego što jesu. Dok s druge strane, žrtve se ponižavaju i /ili ispituju. Vjeruje se kako zbog toga djevojčice zaključuju i uče da su, kao žrtve nasilja, prepuštene same sebi. Tako se „uče“ prihvaćati fizičke napade i zlostavljanje u odrasloj dobi (Field, 2004).

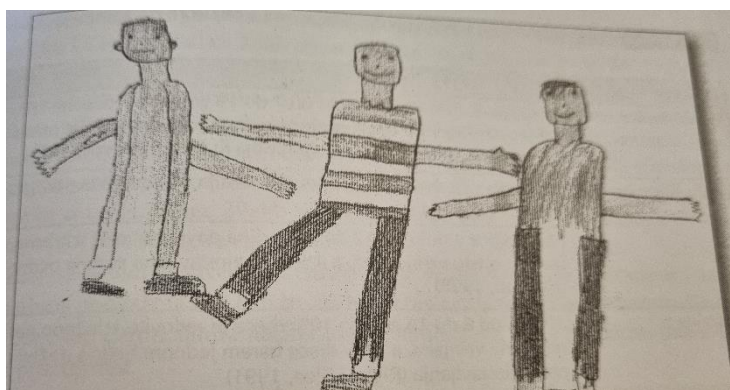
4.2. Nasilnici i uzroci nasilja među djecom

Nasilnici su osobe koje plaše, prijete, zadirkuju ili nanose bol onima koji nisu jaki kao oni. Nasilnici prijateljama i galamom zastrašuju djecu te ih tjeraju da rade ono što oni žele. Većina nasilnika računa na strah koji osjeća njihova žrtva, tako manipuliraju svojom žrtvom držeći je u strahu i redovito je podsjećaju nekim verbalnim ili neverbalnim znakom, što bi joj se moglo dogoditi. Neka djeca zlostavljaju druge samo onda kada su sa svojim društvom ili svojim prijateljima. Nasilnike se ponekad smatra moćnim i jakim, često su popularni među djecom te im se drugi dive, neki imaju potrebe za dominacijom i vode svoje društvo. Većina nasilnika želi nanijeti patnju i bol.

Zlobno nasilništvo se sastoji od sedam elemenata:

1. postoji početna želja da se nanese bol,
2. ta želja se izražava nekim postupkom,
3. nekom se nanosi bol,
4. taj postupak čini neka skupina ili pojedinac i usmjeren je protiv nekoga tko je slabiji za njega nema opravdanja,
5. obično se ponavlja,
6. to se većinom čini s užitkom. (Field, 2004)

Neka djeca mogu biti i žrtve i nasilnici, ovisno o situaciji u kojoj se nalaze. Neki se nasilnici osjećaju žrtvama, drugi ne žele nauditi žrtvi, misle da žrtva uživa u toj igri. Neosjetljivi su na učinak svojih postupaka, ali mogu svejedno jako naškoditi žrtvi te im nanijeti veliku štetu. Neki nasilnici zastrašuju žrtvu te ih prisiljavaju na šutnju jer bi, duboko u sebi, osjećali stid kada bi njihova tajna izašla na vidjelo te kad bi se otkrilo njihovo agresivno ponašanje (Field, 2004).

Slika 4. Crtež djeteta izloženog vršnjačkom nasilju (Bilić, Buljan Flander i Hrpka)

5. KARAKTERISTIKE ZLOSTAVLJAČA

Kako bi se razmotrili uzroci zašto netko zlostavlja dijete, trebaju se sagledati brojni čimbenici; karakteristika osobe koja zlostavlja, njena obiteljska povijest, socijalni te situacijski čimbenici. Mnogo je čimbenika koji mogu pridonijeti nasilnom ponašanju, bilo da se osoba nosi loše sa problemima i stresom ili bilo da je osoba i sama bila zlostavljana (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Verbalne taktike nasilnika: "verbalne prijetnje, smijanje i hihotanje kad prolazi žrtva, vikanje, uznemiravanje, zafrkavanje, šaptanje o žrtvi kad ona to čuje, širenje zlobnih glasina i uvreda, nazivanje druge djece pogrđnim imenima" (Field, 2004:20).

Antidruštveno ponašanje nasilnika: „ignoriranje žrtve ili zlostavljanje šutnjom, pokazivanje prstom, smijanje, hihotanje, zurenje, kreveljenje, došaptavanje žrtvi, izolacija djeteta od društvene skupine, odbijanje da skupa sjede ili tobožnje čuvanje mjesta za drugog, dizanje glasne buke kad prolazi žrtva, prijeteće geste, zauzimanje prijetećeg stava, oponašanje glasa ili držanje žrtve.

Tjelesno ponašanje nasilnika: „povlačenje za kosu, trganje odjeće ili stvari, guranje, naguravanje, udaranje šakama, udaranje nogama, rušenje i zalijetanje, krađa stvari.

Spolno uznemiravanje od strane nasilnika: „izravne ili neizravne primjedbe o djetetovoj spolnosti, nepoželjno spolno približavanje ili zahtjevi, podizanje suknje, podvrgavanje djeteta bilo kakvoj tjelesnoj intimnosti ili napadu, uključujući postupke ili geste solne prirode, verbalno zastrašivanje spolne prirode. (Field, 2004).

Jedno od mnogih istraživanja ukazuje na to kako preko 43% seksualnih napada na djecu mlađu od 6 godina počine adolescenti, također neke studije pokazuju kako je većina seksualnih zlostavljača svoje devijantne seksualne obrasce pokazivala i prije svoje 18. godine. Mnogi mladi roditelji koji zanemaruju i zlostavljaju djecu to čine jer nisu spremni na roditeljstvo, nemaju znanja o razvoju djece te zato imaju nerealna očekivanja od djece, ne znaju što djeca mogu samostalno učiniti u pojedinoj fazi razvoja te u čemu im je još uvijek potrebna pomoć. Majke koje su najčešće zanemarujuće su majke koje nisu željele trudnoću, bilo da je riječ o vrlo mladim majkama ili maloljetničkim trudnoćama (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Istraživanja nadalje, daju različite informacije kojeg su spola zlostavljači, rezultati ne ovise samo o vrsti zlostavljanja nego i o definicijama zlostavljanja i mjestu te vremenu kada je netko istraživanje provedeno. Za neke vrste zlostavljanja su jednoznačni, dok za neke vrste zlostavljanja rezultati istraživanja nisu usuglašeni.

USDHHS (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi Sjedinjenih Američkih Država) tvrdi kako je sveukupno u 54% slučajeva zlostavljač ženska osoba te u 44% slučajeva muška osoba (u 2% slučajeva spol je nepoznat). Međutim, u ranijim istraživanjima pokazuje se kako je 67% zlostavljača svih vrsta zlostavljanja muškarac i to u 63% emocionalnih, 58% fizičkih i 89% seksualnih zlostavljanja.

U fizičkom zlostavljanju utvrdilo se 1990. kako 57% majki češće zlostavlja od očeva (26%), dok u istraživanjima 2007. utvrđuje se kako 68% zlostavljača, koji su uzrokovali teške fizičke prijelome, bili muškarci od čega su 45% biološki očevi.

U seksualnom zlostavljanju USDHHS (2005) nalazi kako su većina počinitelja muškarci (75% i više). Američki nacionalni podaci iz 2000. godine govore kako je u prijavljenim slučajevima 4% počiniteljica seksualnog zlostavljanja te 96% počinitelja seksualnog zlostavljanja muškog spola.

U slučaju zanemarivanja, češće zanemaruju žene, odnosno majke, jer se one u društvu smatraju odgovorne za brigu o djetetu, stoga najčešće budu proglašene zanemarujućim roditeljem.

Omrod i Finkelhor su 2001. utvrdili kako 90% djece žrtava zlostavljanja mlađih od 12 godina poznaje svoje zlostavljače, a USDHHS 2010. nalazi kako je u 80% slučajeva zlostavljača roditelj; u 19% otac, u 38% majka, a u 18% otac i majka. U 25% slučajeva zlostavljači su majke s nekom drugom osobom, zatim djetetu neka nepoznata osoba, počinim, muški rođak, neka druga, ali poznata osoba.

Zlostavljači seksualnog zlostavljanja djece mogu se podijeliti u dvije skupine; oni koji zlostavljaju unutar svoje obitelji i oni koji zlostavljaju izvan obitelji. Istraživanja pokazuju kako je zlostavljanje izvan obitelji češći oblik, prema američkim nacionalnim podacima, roditelji i drugi rođaci u 33% slučajeva su bili seksualni zlostavljači, dok su to u 76% bili prijatelji ili susjedi. Kada se govori o zanemarivanju, USDHHS (2001) nalaze kako su osobe koje zanemaruju djecu u 91% slučajeva njihovi roditelji (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

6. ŽRTVE NASILJA

Dijete koje je žrtva vrlo je osjetljivo te ga je lako povrijediti te jasno pokazuje bol koju osjeća. Takvo dijete je vrlo često poslušno, tjeskobno, oprezno i povučeniije od druge djece. Neka djeca se ne snalaze u društvu, dok su druga stidljiva. Dijete jasno pokazuje nemoć, povrijeđenost, strah i srdžbu. Kada se susretnu s nasilnikom, ukoče se te smatraju da probleme mogu riješiti sami. Djeca koja su zlostavljana na bilo koji način, misle i osjećaju da su žrtve nekog čina koji im je nanio bol.

Žrtva se osjeća nemoćno i ima osjećaj da je zlostavljena. Presudno pitanje je stupanj psihološke, tjelesne ili druge štete koju trpi žrtva, a strah ili opasnost od budućih napada još više pogoršavaju utjecaj nasilništva na žrtvu (Field, 2004).

Prema Fieldu (2004) simptomi koji pokazuju da je dijete žrtva su: tjelesni, emocionalni, socijalni i intelektualni.

Pod tjelesne simptome spadaju: „dijete ne izgleda dobro, slabo spava i često mokri u krevet, ima modrice, ogrebotine, posjekotine ili poderanu odjeću, žali se na slabije ili jače bolove (ili neke druge zdravstvene teškoće) (Field, 2004).

Emocionalni simptomi: „dijete je tužno, uplakano, povučeno, potišteno, šutljivo, tjeskobno je, nesretno, jadno i nesigurno, pokazuje više znakova srdžbe nego inače, često mijenja raspoloženje, poriče da je nesretno i tvrdi da je sve u redu, nesretno je na kraju vikenda (Field, 2004).

Socijalni simptomi: „ima vrlo malo prijatelja, često je samo i isključeno iz skupine vršnjaka, zadirkuju ga, izruguju mu se, malo se druži, zlostavlja druge kod kuće (Field, 2004).

Intelektualni simptomi: „teško se koncentrira, ne želi ići u vrtić, ima teškoće s postavljanjem pitanja ili odgovaranjem, ne sudjeluje u aktivnostima, postiže rezultate ispod svojih mogućnosti. (Field, 2004)

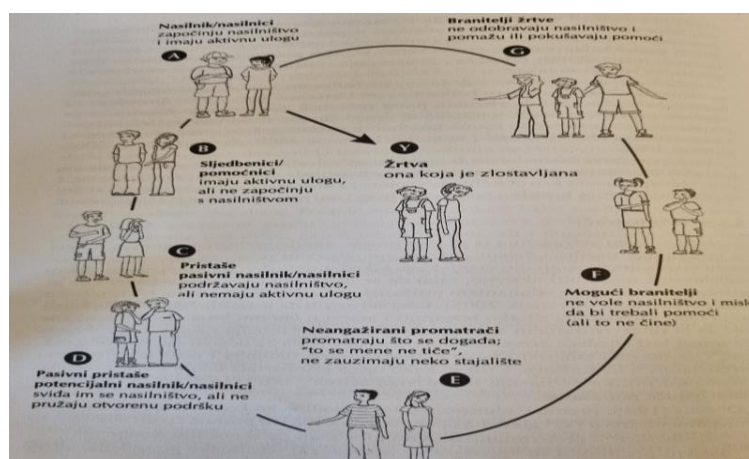
6.1. Posljedice nasilja među vršnjacima

Posljedice nasilja među vršnjacima za žrtve mogu biti na fizičkom planu te psihosocijalnom i emocionalnom, a promatraju se često kao kratkoročne (one koje traju za vrijeme i neko vrijeme nakon proživljenog nasilja) te dugoročne (traju dulje te su prisutne i u odrasloj dobi). Kratkoročne posljedice: pojačani strahovi, slabije

samopoštovanje i samopouzdanje, usamljenost, povučенost, osjećaj napuštenosti, suicidalne misli, pretjerana osjetljivost, psihosomatski simptomi (bolovi u trbuhu, glavobolja, bolovi u leđima, vrtoglavica, jutarnji umor, poteškoće sa spavanjem). Dugoročne posljedice jesu niže samopoštovanje, doživljaj sebe kao drugačije osobe od ostalih u društvu, osjećaj da svijet nije sigurno mjesto, osjećaj nemoći da se zauzme za sebe, depresija, anksioznost, naučena bespomoćnost, beznađe, ne uspijevaju ostvariti svoj potencijal, poremećaj u prehrani, ljutnja i ogorčenost na svijet (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

7. PROMATRAČI VRŠNJAČKOG NASILJA

Nasilje među vršnjacima je grupni proces, rijetko uključuje samo dvije osobe. Iako samo određeni postotak djece čini nasilje među vršnjacima, ostali dio vršnjaka također je uključen na nekoj razini. Takvo sudjelovanje može biti aktivno, tako da se djeca priključe zlostavljanju i da ga podržavaju ili pasivno odbijanjem pružanja pomoći i obrane žrtve. Iako se zna da je nasilje među vršnjacima nešto loše, promatrači rijetko reaguju i stanu u obranu žrtve. Olweus navodi kako kod svakog nasilja među vršnjacima uz žrtvu i glavnog počinitelja nasilja postoje i „sljedbenici“ – preuzimaju aktivnu ulogu, ali ne započinju nasilje, pasivni počinitelji – podržavaju nasilnička ponašanja, ali ne sudjeluju aktivno, „pasivni počinitelji“ – oni čine publiku ili se smiju te na taj način potiču počinitelja nasilja (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).

Slika 5. Krug nasilja (adaptacija prema Olweus, 2001, u Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)

8. HRABRI TELEFON

Hrabri telefon je nevladina, neprofitna organizacija koja je osnovana 1997. te registrirana 2000. godine. Osnovana je s ciljem pružanja podrške i direktne pomoći zanemarenoj i zlostavljanoj djeci te njihovima obiteljima, ali i rada na prevenciji zanemarivanja i zlostavljanja te neprihvatljivog ponašanja djece i mladeži.

U svojem radu Hrabri telefon se vodi načelima: povjerljivosti (informacije i pojedinom korisniku koriste se isključivo za analize i obrade te nisu dostupne javnosti, najboljih interesa djeteta (podrška te savjetovanje usmjereni su ovim načelom), dostupnosti (sve usluge i aktivnosti besplatne su za korisnike).

Organizacija svakodnevno ulaže trud te napore u postizanju i poticanju pozitivnih promjena u društvu, a do sada se u rad Hrabrog telefona uključilo više od 800 volontera. Djelatnost udruge provodi devet programa i više projekata, na nacionalnoj te internacionalnoj razini (<https://hrabritelefon.hr/o-nama/>).

Programi koje nudi Hrabri telefon su Dječja kuća Borovje, Hrabri telefon za djecu, Hrabri telefon za mame i tate, Poticanje volonterstva, Savjetovalište „Snaga obitelji“, Hrabri čuvari, Zagrlimo svoje te E-savjetovanje. Trenutni projekti u kojima sudjeluje organizacija su Nakon traume, Psihosocijalna podrška roditeljima i djeci s teškoćama u razvoju, Novi početak – širenje socijalnih usluga Hrabrog telefona i brojni drugi (<https://udrugahrabritelefon.hr/>).

Hrabri telefon za djecu je mjesto gdje djeca mogu govoriti o situacijama koje ih čine zbunjenim, situacijama za koje smatraju da krše njihova prava na bilo koji način te govoriti o svojim o svojim osjećajima. Linija je namijenjena djeci bez obzira koji problem imaju, npr. mogu biti i ljubavni problemi, situacije u kojima ih netko zanemaruje ili zlostavlja, neke poteškoće u učenju, djecu će se svakako saslušati

Linije su otvorene svakim radnim danom od 9 do 20 sati te su besplatne, a koristi se broj 116 111. U prosjeku se zaprimi 5-10 poziva koji ulaze u statističku obradu (informativni, pozivi šutnje i savjetodavni), a isti se primarno tiču obiteljske problematike te zanemarivanja i zlostavljanja, zatim slijede teme vezane uz školu te mentalno zdravlje. Na pozive se javljaju volonteri raspoređeni po smjenama (3-4 sata). Svi savjetovatelji su ujedno i volonteri – studenti završnih humanističkih fakulteta (pedagogija, psihologija, edukacijsko-rehabilitacijski, socijalni rad) koji su posebno educirani iz područja vještina telefonskog savjetovanja.

Aktivnosti koje se provode su: informiranje, savjetovanje te obavještanje suradničkih i nadležnih institucija (policija, vrtići, škole, CZSS (Centar za socijalnu skrb), MZOŠ (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta), MZSS (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi)) o sumnji na zanemarivanje i zlostavljanje djeteta (<https://udruga.hrabritelefon.hr/programi/hrabri-telefon-za-djecu/>).

8.1. Hrabri telefon za djecu do 12 godina

Hrabri telefon za djecu do 12 godina namijenjen je djeci koja se mogu javiti bez obzira koji problem imaju i u kojoj trenutnoj situaciji se nalaze. Djeca se mogu obratiti putem telefona, chata ili E-maila, a sve je povjerljivo, anonimno, sigurno i besplatno (<https://djeca.hrabritelefon.hr/>).

Na stranicama Hrabrog telefona, djeci je pojednostavljeno i objašnjeno na koji način i zbog čega se mogu javiti te postoji video „Što je Hrabri telefon?“ kako bi se djeci sve pobliže objasnilo (<https://youtu.be/MSv-qm7GwZ4>). Isto tako, tekst na stranici je pisan kao da se direktno obraćaju djetetu te pišu tko će se javiti na telefon i na koji način će razgovarati, odnosno da savjetovatelji na Hrabrom telefonu su osobe kojima se može vjerovati, da će saslušati i čuti što dijete ima za reći, da su svjesni kakvi bi problemi mogli brinuti dijete, da su prijateljski raspoloženi i da neće osuđivati ili omalovažavati i da će dati onoliko vremena koliko je potrebno kako bi dijete započelo razgovor (<https://djeca.hrabritelefon.hr/o-nama/>).

9. ISTRAŽIVANJE

Kao što je zaključeno u radu, postoji više vrsta nasilja, a jedno od njih je i nasilje putem interneta i preko mobilnih uređaja, odnosno elektroničko nasilje. Danas je elektroničko nasilje sve češće zastupljeno, a u većini slučajeva ne zna se kako reagirati na njega, odnosno što poduzeti kada dođe do elektroničkog nasilja. Djeca od najmlađe dobi dobivaju tehnologiju na korištenje ne znajući što se sve događa putem raznih internetskih platformi i društvenih mreža. Kada dođe do nasilja, ne znaju kako bi reagirali, a posljedice dolaze kasnije. Nasilja je sve više od rane dobi pa na dalje, a kako tehnologija napreduje, nasilje se više ne odnosi samo na nasilje „uživo“, već i na nasilje putem društvenih mreža i preko ostalih društvenih platformi.

Obzirom da se problem nasilja putem interneta sveprisutan i u Hrvatskoj, svrha ankete bit će uvidjeti kako djeca koriste mobilne uređaje te jesu li se djeca ili roditelji susreli s elektroničkim nasiljem te kako su reagirali na njega.

9.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je odrediti koliko djeca danas koriste tehnologiju, susreću li se s nasiljem putem društvenih mreža, koriste li mobilne uređaje, imaju li roditelji kontrolu nad korištenjem društvenih mreža svoje djece te što sve smatraju neprimjerenim sadržajem za svoje predškolsko dijete.

9.2. Populacija i uzorak istraživanja

Uzorak ovog istraživanja činili su roditelji predškolskog djeteta. Anketni upitnik napravljen je i proveden pomoću Google obrasca, a poveznicu za rješavanje obrasca, postavili smo na društvenoj mreži Facebook te ju je popunilo 145 ispitanika.

9.3. Metode, postupci, instrumenti

Ovaj istraživački dio zasniva se na dobivenim rezultatima o korištenju moderne tehnologije kod predškolskog djeteta te stavovima i mišljenjima o sadržajima na mobilnim uređajima i nasilju putem raznih virtualnih platformi. Postupak koji je korišten za prikupljanje podataka je anketni upitnik koji je u svrhu istraživanja postavljen na društvenoj mreži Facebook, u raznim grupama roditelja. Anketa je bila anonimna, a

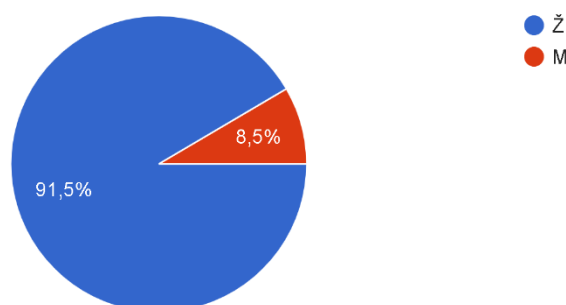
ispitanici nisu bili obvezani odgovoriti na sva pitanja. Broj pitanja u anketi je 14. Anketni upitnik nalazi se u Prilog 1.

9.4. Obrada podataka

Anketa je prikupljanje podataka ili organizirano ispitivanje o nekom ekonomskom, političkom, socijalnom ili drugom pitanju, raspoloženju javnoga mišljenja i slično. Osobito u psihologiji, sociologiji, novinstvu i slično, metoda prikupljanja empirijskih podataka o stavovima građana o različitim društvenim pojavama. Statističkim obradama podataka mogu se dobiti različiti pokazatelji pojave – od prosječnih vrijednosti do (latentnih) sklonosti ispitanika. Anketa ima pisani oblik s različitim pojedinačnim pitanjima ili nizovima pitanja kojima se pridaju različite mogućnosti odgovora, na primjer od alternativnih (da – ne) do različitih numeričkih skala ocjenjivanja. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2842>). Anketa je konstruirana na Google obrascu i podijeljen na Facebooku. Prva 3 pitanja odnosila su se na spol ispitanika, dob ispitanika te dob predškolaraca.

9.5. Rezultati

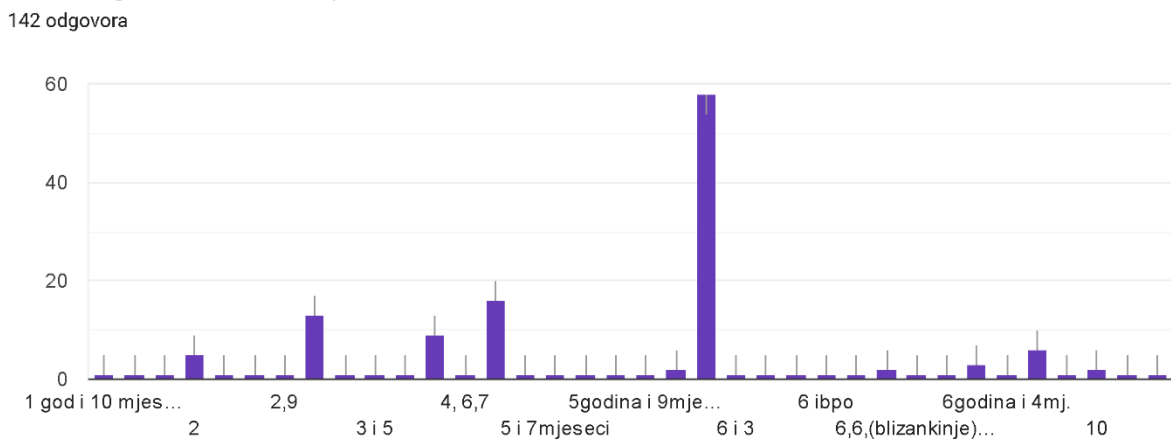
Prvo pitanje se odnosilo na spol ispitanika. Prema dobivenim rezultatima, na osnovi 145 ispitanika, vidi se da je anketu riješilo 91,5% majki te 8,5% očeva, odnosno 130 majki te 12 očeva.

Graf 1. Spol ispitanika

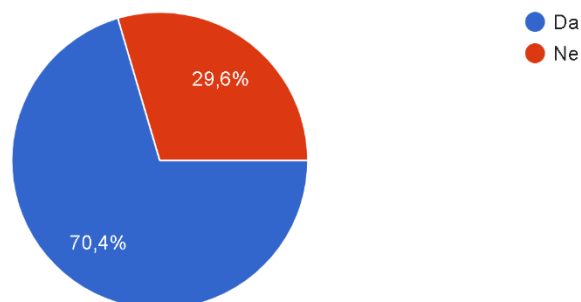
Drugim pitanjem provjeravala se dob ispitanika, na grafikonu se može vidjeti sljedeće: na 145 ispitanika 7,7% ima manje od 25 godina, tj. 11 osoba, 16,9% ima od 26 do 30 godina, tj. 24 osobe, 33,8% ima od 31 do 35 godina, tj. 48 osoba, 28,2% ima od 36 do 40 godina, tj. 40 osoba te više od 40 godina 13,4%, odnosno 19 osoba.

Treće pitanje se odnosilo na dob djeteta te je na njega odgovorilo 142 ispitanika, najviše ispitanika je odgovorilo da ima dijete od 6 godina, 40,8% njih, odnosno 58 ispitanika.

Graf 2. Dob djeteta

Četvrto pitanje se odnosilo na korištenje mobilnog uređaja, odnosno dopuštaju li roditelji korištenje svojem djetetu. Većina ispitanika je potvrdno odgovorila, 70,4% je odgovorilo pozitivno, tj. 100 ispitanika te 29,6% negativno, tj 42 ispitanika.

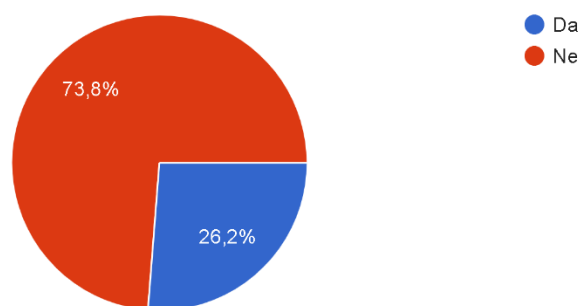
Graf 3. Dostupnost korištenja mobilnog uređaja kod djeteta

Peto pitanje se nadovezalo na prethodno (4.) pitanje gdje se ispitanike pitalo, koji su odgovorili pozitivno, koliko dnevno dopuštaju svojoj djeci korištenje mobilnog uređaja, rezultati su sljedeći:

- do pola sata dnevno – 18 ispitanika
- 1 sat dnevno – 20 ispitanika
- 2 sata dnevno – 10 ispitanika
- 2-3 sata dnevno – 3 ispitanika
- 3 sata dnevno – 3 ispitanika
- 3-4 sata dnevno – 1 ispitanik
- 4 sata dnevno – 2 ispitanika
- ne svaki dan/povremeno – 6 ispitanika

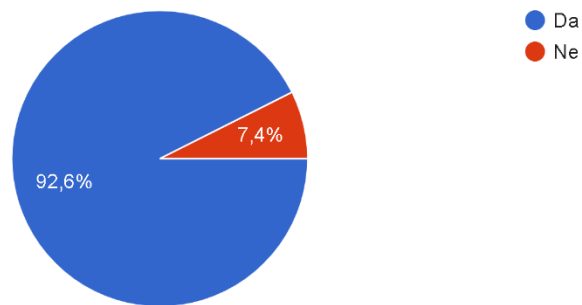
Jedan ispitanik je napisao kako je to dogovor, jedan kako dijete koristi mobilni uređaj samo ako ga se domogne, ali brzo mu se uzme uređaj te je jedan ispitanik napisao da dijete uopće ne koristi mobilni uređaj.

Šesto pitanje je bilo posjeduje li dijete svoj mobilni uređaj, na što je 73,8% ispitanika odgovorilo da ne, odnosno 104 osobe te 26,2% ispitanika da posjeduje, odnosno 37 osoba.

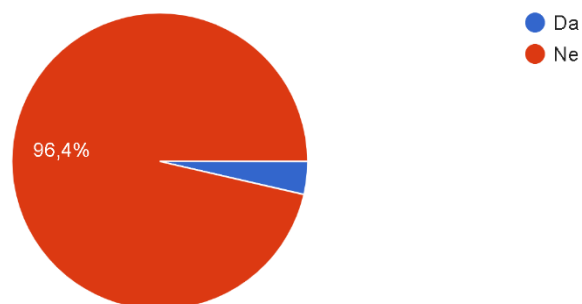
Graf 4. Vlastiti mobilni uređaj djeteta

Sedmo pitanje je bilo kontroliraju li roditelji koji sadržaj djeca gledaju na mobilnom uređaju. 92,6% osoba je odgovorilo da da, odnosno 125 osoba, dok je 7,4% osoba odgovorilo da ne kontroliraju, odnosno 10 osoba.

Graf 5. Kontroliranje sadržaja na mobilnom uređaju

Osmo pitanje je bilo dopuštaju li roditelji djeci da gledaju sadržaj neprimjeren njihovoj dobi, 96,4% ispitanika je odgovorilo ne, odnosno 134 ispitanika te 3,6%, odnosno 5 ispitanika da dopuštaju.

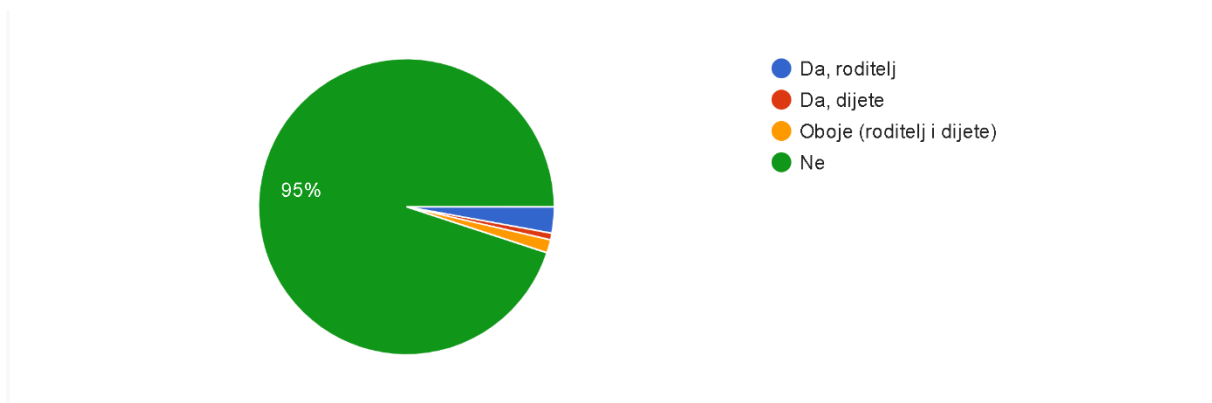
Graf 6. Dostupnost gledanja neprimjerenog sadržaja za dječju dob

Deveto pitanje se odnosilo na sadržaj koji djeca prate na mobilnom uređaju, rezultati su bili sljedeći:

- crtici – 25 ispitanika
- Youtube – 19 ispitanika
- igrice – 14 ispitanika
- edukativni programi za učenje/sadržaj za djecu – 11 ispitanika

- „Filip i Zaga“ – 7 ispitanika
- Viber, Tiktok, Facebook – 3 ispitanika
- sadržaj na mobilnom uređaju (galerija, glazba, pozivi) – 9 ispitanika

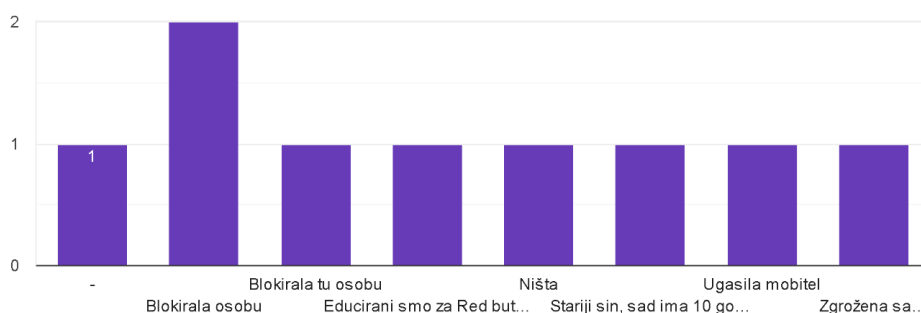
Deseto pitanje je bilo vezano za nasilje, odnosno jesu li se roditelji ili njihova djeca doživjela neku vrstu nasilja putem društvenih mreža. 2,9% roditelja, odnosno 4 njih je odgovorilo da jesu oni sami, 0,7%, odnosno 1 ispitanik je odgovorio da je njihovo dijete, 1,4%, odnosno 2 ispitanika su odgovorila da jesu i oni i njihova djeca, a 95%, odnosno 132 ispitanika su odgovorila negativno, odnosno da se nisu susreli ni oni ni njihova djeca.

Graf 7. Situacije s nasiljem putem interneta

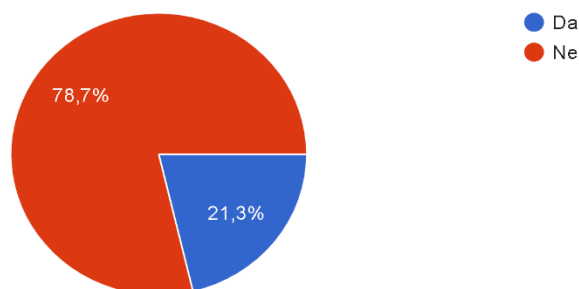
Jedanaesto pitanje se nadovezalo na prethodno (10.) pitanje te je glasilo da ako je prethodno pitanje bilo pozitivno, što su ispitanici učinili po tom pitanju. Odgovori su bili sljedeći:

- 11,1%, odnosno 1 osoba – nije ništa napravila
- 33,3%, odnosno 3 osoba – blokirali osobu
- 11,1%, odnosno jedan ispitanik je napisao kako su osobno kontaktirali osobu te razriješili situaciju
- 22,2%, odnosno 2 osobe su napisale da su ugasile mobilni uređaj
- jedna osoba je napisala da je educirana o Red buttonu

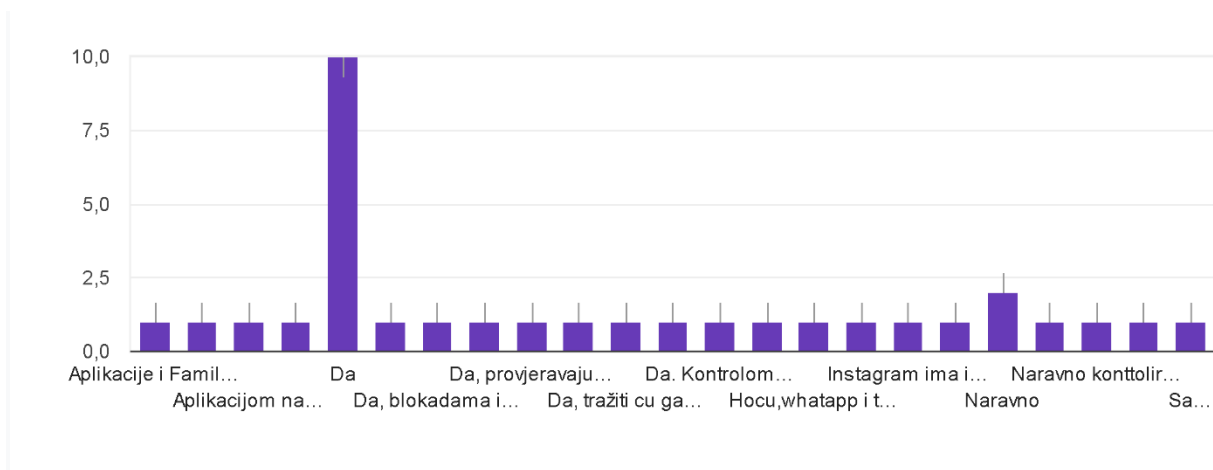
Graf 8. Postupci pozitivnog odgovora na prethodno pitanje

Dvanaesto pitanje je glasilo hoće li roditelji dopustiti svojoj djeci da imaju profil na društvenim mrežama ili aplikacijama. 78,7%, odnosno 111 ispitanika je odgovorilo negativno te 21,3%, odnosno 30 ispitanika pozitivno.

Graf 9. Kontroliranje djeteta na društvenim mrežama

Trinaesto pitanje se nadovezalo za prethodno (12.) te je glasilo hoće li roditelji kontrolirati što njihovo dijete radi na društvenim mrežama te ako da, kako. Većina ispitanika je odgovorila da hoće, a da će kontrolirati putem raznih aplikacija za roditelje (Family linkovi za kontrolu, blokade), kontrolirat će što djeca rade na društvenim mrežama, tražit će mobitele na pregled te je jedan ispitanik napisao kako će otvoreno porazgovarati o kontroliranju, odnosno iz kojeg razloga ga kontroliraju.

Graf 10. Način kontroliranja društvenih mreža djeteta

Četrnaesto pitanje se odnosilo na sadržaj koji je neprimjeren za predškolsko dijete, odnosno što ispitanici smatraju neprimjerenim sadržajem za predškolarce.

Rezultati su bili sljedeći:

- nasilni sadržaj (svaki oblik nasilja, tuče, oružje, ubojstva) – 48 ispitanika
- nasilne igrice – 5 ispitanika
- pornografija (eksplicitni sadržaj, golotinja) – 28 ispitanika
- neprimjeren vokabular – 16 ispitanika
- balkanski Youtuber-i – 8 ispitanika
- horor sadržaj (čudovišta, zombiji) – 6 ispitanika
- društvene mreže – 3 ispitanika
- filmovi, serije i videi neprimjereni predškolskoj dobi – 13
- muzika s neprimjerenim tekstom – 4 ispitanika

Analizom ove ankete može se zaključiti da je djeci od rane dobi dostupna moderna tehnologija. Djeci se već u vrtiću i predškoli daju mobilni uređaji na korištenje, a sadržaj u većini slučajeva nije primjeren za njihovu dob. Danas je Internet pun nasilnog sadržaja, odnosno Internet nam nudi svašta, samo su djeca još uvijek nezrela da raspoznaju dobro i zlo. Većina roditelja kontrolira i prati što njihovo dijete radi na mobilnom uređaju, ali roditelji bi trebali biti više educirani i razgovarati s djecom o onim „lošim“ stranama interneta. Danas djeca mnogo vremena provode koristeći Internet i gledajući razne filmove, serije, Youtube, razne videe i glazbu koja nije prilagođena njima. Gledajući sadržaj koji nije primjeren njihovoj dobi, djeca kopiraju sadržaj te nasilan sadržaj smatraju normalnim ponašanjem te na taj način dolazi do nasilja i

maltretiranja u društvu, odnosno u njihovoj okolini. Mnogo djece već u ranoj dobi ima korisničke račune na društvenim mrežama (npr. Facebook, Tiktok), što smatram da uopće nije potrebno. Putem društvenih mreža u današnje vrijeme se događa mnogo maltretiranja jer je osobama lakše neke stvari napisati nego izreći. Djeca su još premlada da shvate neke stvari te konstantnim maltretiranjem putem društvenih mreža, a ne tražeći pomoć, danas idu do te granice da počine samoubojstvo kada više ne mogu izdržati pritisak maltretiranja koji je većinom od njihovih vršnjaka u njihovoj okolini. Danas je teško ograničiti tehnologiju djeci jer se mišljenje oko tehnologije kod djece razlikuje od roditelja do roditelja. Djeci bi se trebalo ograničiti vrijeme provođenja na mobilnom uređaju te uvijek kontrolirati i razgovarati s djetetom o sadržaju koje ono prati na internetu. Na taj način, djeca će od najranije dobi naučiti što je primjereno za njihovu dob, a što nije, odnosno da razlikuju koji je sadržaj primjeren, dobar za njih, a koji nije te u slučaju kada se (ako se) pronađu u situaciji u kojoj će na neki način biti maltretirani, zatražit će pomoć.

10. ZAKLJUČAK

Nažalost, danas je nasilje nad djecom i među djecom sveprisutno. Kao i u povijesti, nasilje je prisutno, ali počelo se sve više brinuti o žrtvama nasilja te informirati i ukazivati na problem nasilja nad djecom kao i među djecom. Najčešće se nasilje odvija „unutar četiri zida“ te je rezultat takvog nasilja nad djecom da ta djeca maltretiraju ostalu djecu oko sebe. Djeca nakon toga uvijek imaju nekakve posljedice, bilo psihičke ili fizičke. Veoma je bitno da se djeci od najranije dobi pomogne ako su žrtve nasilja. Obrazovne ustanove bi trebale biti sigurna mjesta za djecu, ako već djeca nisu sigurna kod kuće, da se osjećaju ugodno u vrtiću ili školi, ali najčešće je problem taj što kada trpe nasilje u obitelji, trpe ga i u obrazovnim ustanovama. Žrtve nasilja su obično povučene osobe te su kao takve „lake mete“ za zlostavljače. Odgojitelji i nastavnici bi trebali više obraćati pažnju na ponašanje djece kako bi mogli na vrijeme vidjeti je li dijete žrtva nasilja te taj problem što prije riješiti. Danas nam moderna tehnologija nudi bezbroj mogućnosti da se žrtve nasilja „ispovijedaju“ nekome te zatraže pomoć, ali to u većini slučajeva ne rade jer ih je sram i jer misle da im nitko ionako neće pomoći. Hrabri telefon je organizacija koja nudi pomoć žrtvama nasilja, ali i osobama koje trebaju neku vrstu psihičke pomoći kada god smatraju da se ne osjećaju ugodno ili da imaju neki problem. Takve organizacije bi se trebale više oglašavati te bi se djeca trebala više informirati o tome da nisu sami i će im uvijek netko pružiti pomoć. Isto tako kako je ovo moderno doba i kako je tehnologija prisutna svuda oko nas, tako je sve više nasilja prisutno oko nas. Nasilje se također događa i na internetu i to posljednjih godina sve više. Djeca od rane dobi otvaraju svoje profile na društvenim mrežama i putem profila maltretiraju drugu djecu, a nisu ni svjesni kakve to posljedice može imati za žrtve. Isto tako, Internet je mjesto gdje mnogo sadržaja nije primjereno za njihovu dob, od filmova i serija pa do raznih igrica i crtića. Roditelji bi trebali imati nadzor nad svojom djecom, kontrolirati kakav sadržaj prati njihovo dijete te što radi na mobilnom uređaju. Nasilje je zadnjih godina u porastu, a djeca su sve više nezaštićena. Žrtvama nasilja je teško „otvoriti“ se nekome i zatražiti pomoć jer im je neugodno, vrlo često se smatraju krivima za to što im se događa te vjeruju u to da ako nekome i kažu da im se neće pomoći nego da će se nasilje samo nastaviti te će možda biti i još gore. Sve žrtve nasilja bi trebale biti zaštićene i trebala bi im se pružiti određena pomoć, ali ponajviše najmlađe žrtve jer djeca tek kreću odrastati, a posljedice ostaju za cijeli život.

11. LITERATURA

1. Batori, M. i Ćurlin, M. (2020). Nasilje putem interneta među adolescentima. *Zdravstveni glasnik*, 6 (1), 104-114. <https://doi.org/10.47960/2303-8616.2020.11.104>
2. Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada Slap.
3. Buljan Flander, G. (2004). Nasilje među djecom. *Medix*, 10 (5), str. 90-92. <https://hrcak.srce.hr/file/31751>
4. Buljan Flander G., Kocijan – Hercigonja D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M. usluge d.o.o.
5. http://os-mgubec-jarmina.skole.hr/upload/os-mgubec-jarmina/images/static3/1789/attachment/CYBERBULLING_PPT.pdf
6. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43033> (Pristupljeno 3.5.2022.)
7. Definicija nasilja u obitelji prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji <http://www.zzjzpgz.hr/nzl/67/nasilje.htm> (Pristupljeno 3.5.2022.)
8. Field, E. M. (2004) *Živjeti bez nasilja: kako pomoći djeci da izađu na kraj sa zadirivanjem i nasiljem*. Zagreb: Naklada Kosinj.
9. <https://hrabritelefon.hr/o-nama/> (Pristupljeno 30.3.2022.)
10. MacEachern R. (2012). *Cyberbullying: Učini nešto: prekini lanac elektroničkog nasilja*. Zagreb: Mosta Viridis d.o.o.
11. Medicinski priručnik za pacijente (Uzroci zlostavljanja i zanemarivanja) <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-za-pacijente/zdravlje-djece/zlostavljanje-i-zanemarivanje-djece> (Pristupljeno 2.5.2022.)
12. <https://hr.n1info.com/vijesti/posljedice-elektronickog-nasilja-po-djecu-mogu-bititeze-od-onog-licem-u-lice/>
13. Reić Ercegovac, I. (2016). Doživljeno vršnjačko nasilje: relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom. *Školski vjesnik*, 65 (2), 251-271. (Pristupljeno 2.5.2022.) <https://hrcak.srce.hr/177992>
14. <https://mup.gov.hr/online-prijave/zastita-djece-i-obitelji/kriminalitet-na-stetu-djece/seksualno-zlostavljanje-djece/281720> (Pristupljeno 29.4.2022.)
15. Strabić, N. i Tokić Milaković, A. (2016). Cyberbullying among Children and its Comparison to Traditional Forms of Peer Violence. *Kriminologija & socijalna integracija*, 24 (2), 184-201. <https://doi.org/10.31299/ksi.24.2.9>

16. <https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obitelji>

(Pristupljeno 3.5.2022.)

17. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2842> (Pristupljeno 4.5.2022.)

Popis tablica

Tablica 1. Pregled oblika zlostavljanja; (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)	4
Tablica 2. Najčešće fizičke posljedice tjelesnog zlostavljanja (Bilić, Buljan Flander i	9
Tablica 3. Pregled kratkoročnih posljedica emocionalnog zlostavljanja (Bilić, Buljan Flander, Hrpka, 2012)	11

PRILOZI I POPIS SLIKA

1. Označite spol:

- Ž
- M

2. Koliko imate godina?

- manje od 25
- od 26 do 30
- od 31 do 35
- od 36 do 40
- više od 40

3. Koliko godina ima Vaše dijete?

4. Dopuštate li korištenje mobilnog uređaja Vašem djetetu?

- Da
- Ne

5. Ako je odgovor na prethodno pitanje DA (potvrдно), koliko dnevno Vaše dijete provodi koristeći mobilni uređaj?

6. Posjeduje li Vaše dijete svoj mobilni uređaj (bilo da je novi ili da ste mu dali nečiji stari mobitel)?

- Da
- Ne

7. Kontrolirate li koji sadržaj gleda dijete na mobilnom uređaju?

- Da
- Ne

8. Dopuštate li Vašem djetetu da gleda sadržaj neprimjeren njegovoj dobi?

- Da
- Ne

9. Koji sadržaj najčešće Vaše dijete prati na mobilnom uređaju?

10. Jeste li se pronašli u situaciji da je Vaše dijete ili Vi doživjelo neku vrstu nasilja putem društvenih mreža?

- Da, roditelj
- Da, dijete
- Oboje (roditelj i dijete)
- Ne

11. Ako je prethodan odgovor DA (potvrđan), što ste učinili po tom pitanju?

12. Kada Vaše dijete krene u školu, hoćete li mu dopustiti da ima svoj profil na društvenoj mreži ili aplikaciji (Watshapp, Viber,..)?

- Da
- Ne

13. Ako je odgovor na prethodno pitanje DA (potvrдно), hoćete li te i kako kontrolirati što Vaše dijete radi na društvenim mrežama?

14. Ukratko napišite što bi spadalo u "sadržaj neprimjeren za predškolsko dijete".

Popis slika

Slika 1 Crtež fizički zlostavljene djevojčice, (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).....	8
Slika 2 Crtež djeteta koji prikazuje kako ga majka tuče šibom; (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).	9
Slika 3 Crtež 10-godišnje seksualno zlostavljene djevojčice koji prikazuje proživljeno zlostavljanja (Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012).....	14
Slika 4. Crtež djeteta izloženog vršnjačkom nasilju (Bilić, Buljan Flander i Hrpka)...	23
Slika 5. Krug nasilja (adaptacija prema Olweus, 2001, u Bilić, Buljan Flander i Hrpka, 2012)	27

SAŽETAK

O nasilju govorimo kada je riječ o namjernom ili uzastopnom uznemiravanju, napadanju druge osobe koja se ne može obraniti. Nasiljem i proučavanjem posljedica nasilja se posljednjih godina počeo baviti velik broj stručnjaka u cilju da se na vrijeme informira roditelje, ali i djecu, kako nasilje utječe na njihov i djetetov daljnji život. Neka djeca su izložena nasilju od najranije dobi; unutar obitelji, od strane prijatelja, rodbine, susjeda. Djeci zlostavljanoj unutar obitelji, ostaju posljedice za cijeli život te u većini slučajeva ponašanje koje vide unutar obitelj, pokazuju i izvan svoje obitelji maltretirajući osobe koje se nalaze oko njih (vrtići, škole). Djeca se u današnje vrijeme u nekim situacijama ne osjećaju ugodno niti izvan svog doma jer trpe nasilje unutar obitelji, ali i izvan svog doma. Djeca nisu zaštićena u obrazovnim ustanovama jer u većini slučajeva odgojitelji ili nastavnici ne prepoznaju što se događa s djetetom te mu ne pruže pomoć na vrijeme. Zlostavljena djeca su većinom zatvorena u sebe te ne dopuštaju da im itko pomogne jer ih je sram ili smatraju da ima nitko neće pomoći, a ako netko od roditelja sazna, situacija će postat samo gora. Osim klasičnih vrsta nasilja (fizičko, verbalno, psihičko, socijalno i dr.) danas su djeca uključena i u nasilje putem interneta. Djeca od najranije dobi dobivaju na korištenje modernu tehnologiju koja je puna sadržaja neprimjerenih za njihovu dob. Bilo da je riječ o crtićima, igricama, ostalog sadržaja što nam nudi Internet, djecu bi se trebalo informirati i objasniti dobre i loše strane interneta te kakvo je ponašanje dobro, a kakvo nije te što napraviti u slučaju kada ih netko počinje maltretirati putem društvenih mreža. Nasilje je svjetski poznat problem, bilo da je riječ o nasilju unutar obitelji ili nasilju među vršnjacima. Roditelji i djeca bi trebali biti više informirani o posljedicama kako bi se na vrijeme moglo smanjiti nasilno ponašanje. Djelatnici u obrazovnim ustanovama bi također trebali biti više informirani i trebali bi više obraćati pažnju na djecu i njihovo ponašanje kako bi se nasilje, odnosno problem nasilja mogao riješiti na vrijeme. Obrazovne ustanove bi trebale biti sigurna mjesta za svako dijete te ako se dijete već ne osjeća sigurno kod kuće, trebalo bi se osjećati izvan svoje kuće kako bi moglo zatražiti pomoć te da kada zatraži pomoć da se ne osjeća kao da ga netko osuđuje i krivi.

SUMMARY

We talk about violence when it comes to intentional or repeated harassment or attacking another person who cannot defend himself. In recent years, many experts have started to deal with violence and study the consequences of violence to inform parents and children in time about how violence affects their and the child's future life. Some children have been exposed to violence from an early age, within family, by friends, relatives, neighbours. Children abused within the family have consequences for the rest of their lives, and in most cases, they show the behavior they see within the family outside their family, harassing those around them (kindergartens, schools). Nowadays, children do not feel comfortable in some situations, even outside their home, because they suffer violence not only within the family, but also outside their home. Children are not protected in educational institutions because in most cases educators or teachers do not recognize what is happening to the child and do not provide help in time. Abused children are mostly introverted and do not allow anyone to help them because they are ashamed or think that no one will help them, and if one of the parents finds out, the situation gets even worse. In addition to classic types of violence (physical, verbal, psychological, social, etc.), today children are also the victims of violence via the Internet. From the earliest age children use modern technology that is full of content inappropriate for their age. Whether it is cartoons, games or other content offered by the Internet, children should be informed and explained the pros and cons of the Internet and which behavior is good and which is not and what to do in case someone starts harassing them through social networks. Violence is a world-famous problem, whether it is domestic violence or peer violence. Parents and children should be informed more about the consequences so that violent behavior can be reduced in time. Employees in educational institutions should also be more informed and should pay more attention to children and their behavior so that violence, or, more precisely, the problem of violence, can be resolved in time. Educational institutions should be safe places for every child and if the child does not already feel safe at home, they should feel safe to ask for help outside their home and they should not feel judged or blamed when they ask for help.